

ΕΛΛΗΝΙΚΟΙ ΔΙΑΔΕΚΤΙΚΟΙ ΣΥΛΛΟΓΟΙ

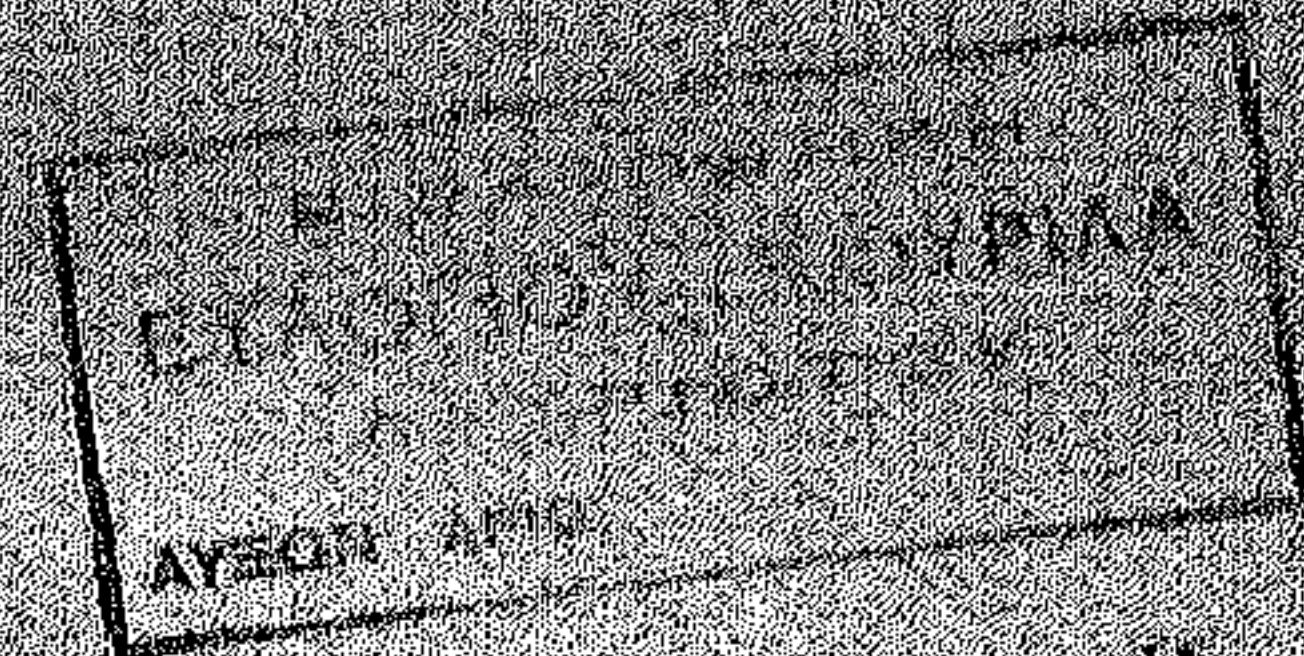
ΠΛΑΤΩΝ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΝ
ΚΑΙ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

ΤΟΜΟΣ Α΄-ΤΕΥΧΟΣ Ι΄

ΑΘΗΝΑΙΣ 1879

Αντίγραφο του τόμου Α΄ τευχός Ι΄ του έργου του Πλάτωνος, εκδοθέντος το 1879, ανήκει στην Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Χ. Ν. ΠΑΠΑΔΑΚΗ

1879

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΕΝ ΤΩ Ι. ΤΕΥΧΕΙ

Αί πέντε ἀγωγαί.

Περὶ ἐποπτικῆς διδασκαλίας ὑπὸ Ἰάρισι Κ. Σπαθάκη.

Ἐκ τῆς Γομναστικῆς Παιδαγωγίας τοῦ Gustav Taubow.

Ἡ παιδαγωγικὴ ἀξία τῆς νεωτέρας ψυχολογίας, μετάφρασις ὑπὸ Πη-
κλέους Ἰασσεμίδου.

Τὸ σχολεῖον ἐν τῇ παγκοσμίῳ ἐκθέσει τῶν Παρισίων ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ
Eug. Scherdlin.

Νικολάου Τορμαζέου σκέψεις περὶ παιδαγωγίας, μετάφρασις ἐκ τοῦ Γερ-
μανικοῦ ὑπὸ Γ. Δημητριάδου.

Γνώμαι τῶν ἐταίρων ἐπὶ τῶν προκεκηρυγμένων ζητημάτων ὑπὸ τοῦ δι-
δασκαλικοῦ συλλόγου.

γ) Γνώμη τοῦ ἐταίρου καὶ δημοδιδασκ. Κυπαρισσίας Δημ. Χριστοδουλάου.

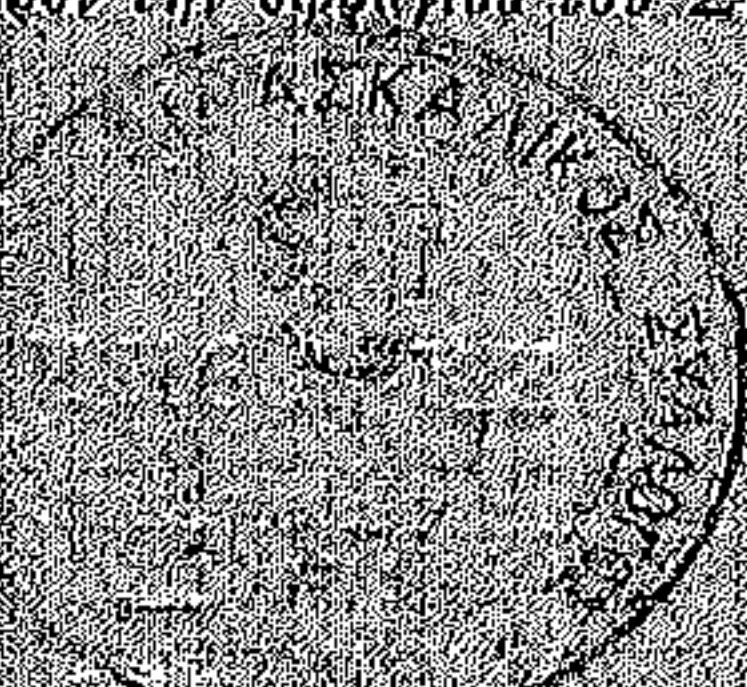
δ) Γνώμη τοῦ ἐταίρου κ. Κ. Κανελλοπούλου.

Εἰδήσεις.

Δωρεὰ βιβλίων ὑπὲρ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Συλλόγου.

Βιβλιογραφία.

Πᾶσι ἀντιμέτοις μὴ φέρον τὴν σφραγίδα τοῦ Συλλόγου ὡς μὴ παρόντες τῷ
Συλλόγῳ καταδικάζονται.

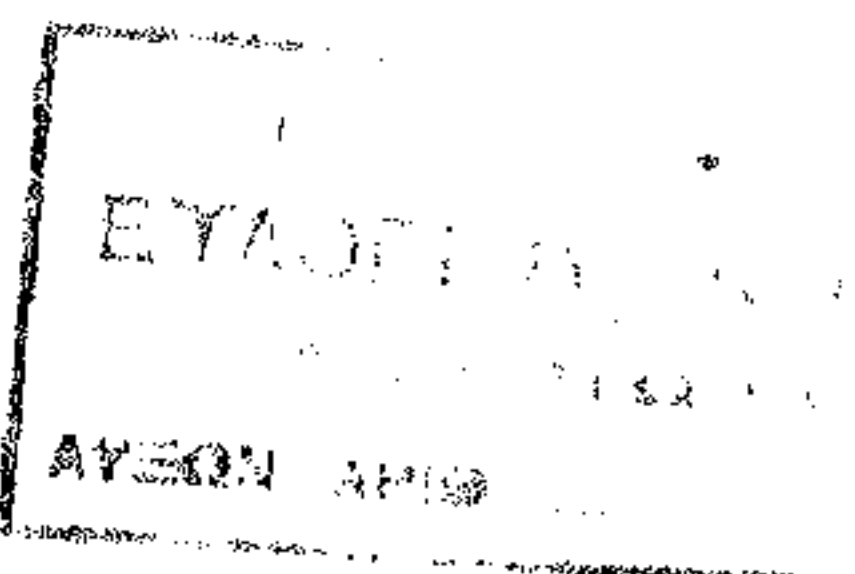
ΠΛΑΤΩΝ

ΕΤΟΣ Α΄

Η ΒΙΒΛΙΟΥ 1973

ΤΕΤΡΟΣ Γ'

ΑΙ ΠΕΝΤΕ ΑΓΩΓΑΙ.

ΛΟΓΟΣ

Ἀπαγγελοῦνται ὑπὸ Ἐρνέστου Λεγουβὲ μέλους τῆς γαλλικῆς Ἀκαδημίας
κατὰ τὴν διανομὴν τῶν βραβείων ἐν τῇ σχολῇ Μονπε, διευθυνομένη
ὑπὸ τοῦ κ. Γοδάρτου (Godart).

Κυρίαὶ καὶ κύριοι! Πᾶσα πρόοδος ἔχει τοὺς ἀντιπάλους τῆς, πᾶσα ἐπι-
τυχία τοὺς ἐχθρούς τῆς. Πῶς δύναται τις ν' ἀποκρούσῃ τούτους; Διὰ
νέων προόδων, νέων ἐπιτυχιῶν. Ἡ σχολὴ Μονπε προέκοψεν ἐπὶ τοσοῦ-
τον, ὥστε δὲν ἔπρεπε νὰ προσβάλληται. Ἄς ἴδωμεν ὅμως ὁποίας κατ' αὐ-
τῆς ἐπιρρίπτουσι μομφάς, καὶ ἔπειτα ἅς ἐξετάσωμεν, ὅποια βήματα πρὸς
τὰ πρόσω πρέπει ἀκόμη νὰ κάμῃ.

Οἱ ἀντίπαλοι εἶνε δύο εἰδῶν, οἱ μὲν κατηγοροῦσιν αὐτῆς ὕλισμόν, οἱ
δὲ ἀγυρτεΐαν. Ὁ ὕλισμὸς εἶνε λέξεις, ὅπως κοινωνισμὸς, μίζοσπατισμὸς.
Εἶνε μία ἐκ τῶν συκοφαντιῶν, ἥτις κατὰ τὸν Μολλιέρον καλύπτεται ὑπὸ
τὰ συμφέροντα τοῦ Οὐρανοῦ, ὅταν αὕτη δολοφονῇ τοὺς ἀνθρώπους διὰ
τοῦ καθυγιασμένου σιδήρου.

Πόθεν δὲ ἡ μομφὴ αὕτη; ποῦ στηρίζεται αὕτη; πρῶτον ἐπὶ τούτου,
ὅτι ὁ ἴδρυτής τῆς σχολῆς ταύτης ἐμορφώθη ἐν τῇ πολυτεχνικῇ σχολῇ· εἰ
ἐμπειρικῶς δὲ ἐπιτηῆμαι ἀπὸ τοῦ Γαλιλαίου ἦσαν καὶ εἶνε πάντοτε ὑπο-
πτόν τι. Ἐπειτα ἐπὶ τούτου, ὅτι τὸ διοικητικὸν συμβούλιον περιλαμβάνει
ἐν ἑαυτῷ καθολικούς, διαμαρτυρομένους, Ἰουδαίους καὶ φιλοσόφους.
Τὸ αἴτιον εἶνε ἀλλόκοτον, ἀλλὰ δὲν εἶνε νέον· ὑπῆρξαν πάντοτε ἀνθρία-

ποι, ὅτινες τὴν πίστιν θεωροῦσιν ὡς μίσθωμά των, τὸν Θεὸν μεταχειρίζονται πρὸς ὠφέλειάν των καὶ βεβαιοῦσιν ὅτι ὁ μόνος τρόπος τοῦ πιστεύειν εἰς αὐτὸν εἶνε οὗτος, τὸ πιστεύειν ὅπως αὐτοί.

Εὐτυχῶς τὸ Εὐαγγέλιον δύναται νὰ ἀποκριθῇ εἰς τοῦτο. Αὐτὸς ὁ Χριστὸς εἶπεν, ἐν τῷ οἴκῳ τοῦ πατρὸς μου εἶνε πολλαὶ κατοικίαι. Τοῦτο ἀρκεῖ πρὸς ἀντίκρουσιν τοῦ ὕλισμοῦ τοῦ ἡμετέρου σχολείου. Ἡ ἐλευθερία τῆς συνειδήσεως καὶ πίστεως, ὡς αὕτη μάλιστα διὰ τῆς βίβλου βεβαιοῦται, ἀποδεικνύει ὅτι ἡ θρησκεία δύναται νὰ ἔχη διαφόρους τύπους. Βεβαίως οὐδεμία ὑπάρχει ἀγωγή ἄνευ θρησκείας, καὶ ὁμολογῶ ὅτι ἐγώ, ἂν ἔπρεπε διὰ τὸ τέκνον μου νὰ ἐκλέξω μεταξὺ τοῦ μανθάνειν τὸ προσεύχεσθαι καὶ τοῦ μανθάνειν τὸ ἀναγινώσκειν, θὰ ἔλεγον, πρέπει τοῦτο νὰ μάθῃ τὸ προσεύχεσθαι· διότι, τὸ προσεύχεσθαι εἶνε ἴσον τῷ ἀναγινώσκειν ἐν τῷ καλλίστῳ πάντων τῶν βιβλίων, ἐν ὧσιν ἐκεῖνου, ἐξ οὗ πᾶν πῶς ἐκπορεύεται, πᾶσα δικαιοσύνη καὶ πᾶσα ἀγαθότης. Ἄλλ' ἡμεῖς δὲν εὐρισκόμεθα πρὸ τῆς ἐκλογῆς ταύτης· διδάσκαλοι καὶ μαθηταὶ θὰ ἀποδείξωσιν, ὅτι Βάκων τις λέγει, ὅτι μικρὰ γνώσις τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν δύναται βεβαίως νὰ ἀπομακρύνῃ ἡμᾶς τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μεγάλη καὶ περιεκτικὴ μᾶς ἐπαναφέρει εἰς Αὐτόν.

Ἡ ἐπὶ ἀγυρτεία μομφὴ δύναται νὰ στερεωθῇ ἐπὶ τοῦ προγράμματος τοῦ σχολείου, ἐνῶ τοῦτο ἴσα ἴσα μὲ κατέστησε θιασώτην του. Ἴσως ἐπειδὴ εὐρον ἐνταῦθα περισσότερον ἀέρα, περισσότερον χῶρον, ὀλίγω πληρωμένας τάξεις, ὀλιγωτέραν πρὸς ἐργασίαν πλεσιν; Βεβαίως καὶ ἐνεκὰ τούτου· διότι δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω, διατί ὑπάρχουσι νόμοι πρὸς περιορισμὸν τῆς τῶν παιδῶν ἐργασίας ἐν τοῖς ἐργαστασίοις, λησμονοῦσι δὲ νὰ θέσωσι τοιοῦτους καὶ διὰ τὰ Λύκεια· διατί φοβοῦνται δικαίως τὴν ἀτροφίαν τοῦ σώματος, οὐχὶ δὲ καὶ τὴν τοῦ πνεύματος. Ἐν τοσοῦτῳ ἡ ἐννοιά μου βασιζέται ἐπὶ σταθερωτέρων αἰτίων. Τὸ ὑπὸ τοῦ κ. Γοδάρτου πρόγραμμα τῶν μαθημάτων εἶνε σύμφωνον πρὸς τοὺς νόμους τῆς ἀναπτύξεως τῆς τοῦ παιδὸς ψυχῆς.

Οἱ ἀστέρες ἐμφανίζονται ἐν τῷ οὐρανῷ οὐχὶ πάντες συγχρόνως, τὰ ἄνθη λόχμης τινὸς ἀναπτύσσονται ὀλίγω κατ' ὀλίγον, ὅταν ἔλθῃ ἐκάστου ἡ ἐποχὴ. Οὕτως συμβαίνει καὶ εἰς τὰς διαφόρους τοῦ παιδὸς ψυχικὰς δυνάμεις· αὐταὶ ἀναπτύσσονται ἢ μὲν μετὰ τὴν δέ, ὅπως αἱ σωματικαὶ δυνάμεις ἐν τῷ κόλπῳ τῆς μητρὸς· ἀλλὰ κατὰ ποίαν τάξιν; Ἴσως κατὰ πρῶτον αἱ νοητικαὶ δυνάμεις; Οὐχί; αἱ αἰσθησεις καὶ μεταξὺ τούτων κατὰ πρῶτον ἡ ὄρασις. Ὁ παῖς εἶνε ὄλος ὀφθαλμὸς· οὗτος ἔχει ἀπαραέλητον δύναμιν τοῦ θεωρεῖν, ἐνῶ ἡμεῖς πρὸς αὐτὸν συγκρινόμενοι εἴμεθα τυφλοί. Πορευθῆτε

μετὰ τοῦ υἱοῦ σας εἰς δωμάτιόν τι, εἰς ἐργαστάσιόν τι, εἰς ἀνάκτορον, καὶ ἐρωτήσατε αὐτὸν ἐξελθόντες, θὰ ἐκπλαγῆτε διότι εἶδε πάντα. Δι' ἐνὸς βλέμματός ἔχει τὴν ἀπογραφὴν ὅλων τῶν ἐπίπλων, τῶν τοίχων καὶ πάντων τῶν ἀντικειμένων τῆς γῆς, ἂν οὗτος ἔειθῆεν θὰ εὐδύνετο καλλίτερον νὰ πράξῃ. Πότες οἱ παῖδες εἶνε ἐκ γεννητῆς πρακταί. Ἡ σχολὴ Μουγε ἐπιδιώκει τὸ σχέδιον νὰ ἀναπτύξῃ τὸν διατηρητὴν ἐν αὐτοῖς· ἡ πρώτη ἀγωγή εἶνε ἡ τῶν ὀφθαλμῶν καὶ διὰ τοῦ ὀφθαλμοῦ. Τὰ πρῶτα μαθήματα περιορίζονται εἰς τὰ περίξ κείμενα, εἰς τὴν θεωρίαν.

Εἶνε δὲ τοῦτο μεγάλη πρόοδος· ἀλλὰ τῷ νεωτερισμῷ τούτῳ συνδέεται δευτέρον τι. Τίς πρέπει νὰ διδάξῃ τὰ νέα ταῦτα μαθήματα εἰς τοὺς παῖδας, καὶ πῶς πρέπει νὰ κάρη; Συνάθεις διδάσκαλοι δὲν εἶνε πρὸς τοῦτο πολὺ ἐπιτήδειοι. Οἱ ἰδιόζοντες αὐτῶν τρόποι ἐν τῇ διδασκαλίᾳ ἀντίκεινται, ἡ φιλαυτία των ἐστὶ μᾶλλον. Ὁ γινώσκων νὰ διδάσκη Ἰταλικὰ καὶ Λατινικὰ, ὁ ἐπὶ 20 ἔτη ἐν τῇ ἀναπτύξει γραμματικῶν καὶ φιλολογικῶν προβλημάτων ἀκηθεῖς, ἤθελε πιστεύσει ὅτι γάνει τὴν ὑπόκλησίν του, ἂν ἐξήγῃ τὴν χρῆσιν καὶ τὴν φύσιν τῶν ὕλικῶν ἀντικειμένων. Ὁ Godart ἔχει καὶ νέους διδασκάλους διὰ τὴν νέαν ταύτην διδασκαλίαν, προσλαμβάνων πρὸς τοῦτο τὰς γυναῖκας. Τὸ πνευμά των, λέγει οὗτος, ἔττον φιλοσοφικὸν ἢ τὸ ἡμέτερον, μᾶλλον εἰς πράξεις ἢ περι ἰδέας ἐστραμμένον, εἶνε προωρισμένον διὰ τὴν πρακτικὴν ταύτην διδασκαλίαν, καὶ μετὰ Θάρρου ἐκάλεσε τὰς γυναῖκας ὡς διδασκάλους ἐν τῷ σχολείῳ του. Εἰς αὐτὰς εἶνε ἐμπειπιστευμέναι πᾶσαι αἱ κατώταται τάξεις, πάντες αἱ μικροὶ παῖδες. — Ἡ πρόοδος αὕτη εἶνε ἐπανάστασις καὶ μάλιστα ἡ ἐπιταχυστάτη καὶ γονιμωτάτη. Τὸ καθιστάνει προσιτὸν τὸ σχολεῖον τοῦτο εἰς τὰς γυναῖκας εἶνε τὸ αὐτὸ τῷ εἰσαγεῖν ἐν αὐτοῖς νέον καὶ ἰσχυρὸν στοιχεῖον, τὸ τῆς ἀγάπης. Ὁ Θεὸς φυλάξω με ὅτι διὰ τούτου θέλω νὰ καταγρηθῶ τῶν ἡμετέρων διδασκάλων ὡς μὴ ἀγαπώντων τοὺς μαθητὰς των. Ἄλλ' ἡ ἀγάπη αὐτῶν εἶνε πατρικὴ, οὐχὶ μητρικὴ. Ὁ δὲ παῖς ὁπαιτεῖ μητρικὴν ἀγάπην. Διὰ τῶν γυναικῶν ἡ οἰκογένεια ὑπαισθέρχεται εἰς τὸ σχολεῖον καὶ ἐξακολουθεῖ ἐνταῦθα ἐπιδρῶσα διὰ τῶν παραγγελμάτων τῆς ἀγάπης, τῆς φιλοσοφίας καὶ τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου. Διὰ τῶν γυναικῶν ἀποκαλύπτεται ἡ ὠραία ῥῆσις τοῦ Σωκράτους, ὅτε οὗτος ἐμίλων περὶ τῶν ἑλλειπόντων προόδων ἐνὸς τῶν μαθητῶν του, ἀνέκραξεν· Τί δύναμαι νὰ τὸν διδάξω, ἀφοῦ οὗτος δὲν με ἀγαπᾷ; τῶρα ἡμεῖς θυνάμεθα νὰ εἴπωμεν, τί δὲν θὰ διδαχθῇ παρ' αὐτῶν, ἀφοῦ οὗτος τὰς ἀγαπᾷ;

Κύριοί μου! Ἰκανὰ ἔστωσαν τὰ περὶ τῶν πλεονεκτημάτων τοῦ ἡμετέρου σχολείου, τῶρα ἄς ἐλθῶμεν καὶ ἐπὶ τῆς ἐλλείψεως.

Ἀνάβητε μετ' ἐμοῦ ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων τῆς Μοντμάρτης· ἐκεῖ πρὸ ἡμῶν κεῖται τὸ πανόραμα τῶν Παρισίων· ὅποια σχολεῖα ἐκεῖ δύνανται νὰ δάσωσιν ὑγιᾶ διδασκαλίαν εἰς τοὺς ἡμετέρους παῖδας;

Ἀρχίζω ἀπὸ τοῦ Λατινικοῦ διαμερίσματος· ἐκεῖ ὑπὸ τὸ πάνθεον παρατηρῶ τὴν ὁδὸν Gouffroy καὶ ἐπ' αὐτῆς οἰκίαν, ἣς τὸ ἐξωτερικὸν μὴ κρατεῖ. Ἄς εἰσέλθωμεν. Ἐἶνε προκαταρκτικὸν τι σχολεῖον ἐκ πρώτης ὄψεως οὐδὲν παρουσιάζον τὸ ἐξωτερικόν· παῖδες κάθηνται πρὸ τῶν ἀναλογειῶν των, παρὰ τοὺς τοίχους κρέμανται χάρται, τοῦθ' ὅπερ βλέπει τις πανταχοῦ. Ὅταν Κτυπᾶ ἡ δωδεκάτη, πάντες οἱ παῖδες ἀνίστανται. Ποῦ πορεύονται; Εἰς τὸ παιγνίδιον; Οὐχί! διότι πρὸς τοῦτο δὲν εἶνε καιρὸς. Οὗτοι σπιδουοῦσιν εἰς 2 ἢ 3 ἐργοστάσια τεκτονικῆς, χαλκευτικῆς, πλαστικῆς, ζωγραφικῆς. Τί σημαίνει τοῦτο; Οἱ μαθηταὶ γίνονται ἐργάται. Ἀντὶ τοῦ καλάμου λαμβάνουσιν ἤδη τὸν πρίονα, τὸν κανόνα, τὴν βυκάνην, τὴν σφραν. Ἀντὶ νὰ γράψωσι, κατασκευάζουσιν ἤδη τραπέζας, θρανία, μικρὰ κιβώτια. Ὅ,τι λοιπὸν δύναται νὰ χρησιμεύσῃ εἰς αὐτοὺς, προέρχεται ἐκ τῶν χειρῶν των. Ἄλλ' ἐν τῷ μεταξὺ τούτῳ ἀντηχεῖ νέος τοῦ κώδωνος ἦχος καὶ εὐθὺς ἐπανέρχονται μετὰ σπουδῆς εἰς τὴν γεωγραφίαν, εἰς τὴν ἱστορίαν, εἰς τὴν ἀριθμητικὴν. Τί λέγετε ὑμεῖς ὡς πρὸς τὴν σύνδεσιν τῆς θρησκευτικῆς καὶ χειρωνακτικῆς ταύτης διδασκαλίας; Δὲν ὑπάρχει ἐν ταῦθ' αὐτὸ τι πρὸς μάθησιν; Μὴ πιστεύετε ὅτι ἐγὼ θέλω νὰ μιμηθῶ τὸν Ἰακώβον Ρουσσώ, ὅτι ἐξ ὑμῶν θέλω νὰ παρασκευάσω τραπεζοποικοὺς, ὅποι ἐν τοῖς χρόνοις τῆς ἐπαναστάσεως πορίζησθε τὰ πρὸς τὸ ζῆν' ἢ τραγὴν τάξιν τοῦ ἐργάτου ἀπαιτεῖ ἕως διάφορον τραχὺν, διδασκαλίας χρόνον! Ἀλλὰ δὲν θὰ ἦτο ὠφέλιμον τῇ διδασκαλίᾳ τῶν ὀφθαλμῶν νὰ συνδέσθῃ τις καὶ τὴν τῶν χειρῶν; Ὅταν εἰσέρχωμαι εἰς αἰθουσάν τινα, μὲ ἐκπλήττει πάντοτε κάτι τί. Αἱ γυναῖκες πλέκουσιν, βράπτουσι, κεντῶσι, ζωγραφίζουσι, κυμβαλίζουσι, τί δὲ κάμνουσιν οἱ ἄνδρες; σταυρώνουσι τὰς χεῖρας των ἢ κοιμῶνται. Οὕτω συμβάλει εἰς τὸ τεῖον ἐν ταῖς οἰκογενεαῖς. Διατί; διότι στενοχωροῦνται. Διατί; διότι οὐδὲν πράττουσιν. Διατί; διότι οὐδὲν ἐμαθὸν νὰ πράττουσιν. Ὁ Φραγκλίνος ἔχει ἀφιερῶσει δύο ὅλας σελίδας ἐν ἀναφορᾷ πρὸς εἰς τὴν ἀριστερὰν χεῖρα· αὕτη παρεπονεῖται ὅτι οὐδὲν ἐδίδαξαν αὐτὴν, ἀλλὰ τὰ πάντα ἐδίδαξαν τὴν δεξιάν. Οἱ δακτύλοι τῶν ἀνδρῶν θὰ ἠδύναντο τὰ αὐτὰ παράπονα νὰ ἐγείρωσι κατὰ τῶν δακτύλων τῶν γυναικῶν. Διὰ τοὺς τελευταίους ἐφεύρον χαρισίστατον ὄνομα καλοῦντες αὐτοὺς *doigt de fée* (χεῖρας Νηρηίδος). Ἄλλ' ἡμεῖς τί εἴμεθα; χεῖρες ἀπράγμονες (*doigt fait-néant*). Ἐἶνε δὲ τοῦτο λείψανον προλήψεων τῶν Φεουδάλικῶν χρόνων, καθ' ὅς εἰς τὰς ἀνωτέρας τάξεις μόνον τὸν χειρισμὸν τοῦ ὄπλου ἐπέτρε-

παν, ὁ δὲ εὐγενὴς μάνον ἐν ἐργαλεῖον ἐμάνθανε νὰ μεταχειρίζηται τὸ ξίφος. Ἀλλὰ σήμερον, δὲν θὰ ἦτο καιρὸς νὰ ἐννοήσωμεν, ὅτι, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς ἔδωκεν ἡμῖν ὡς τοῖς ἀνθρώποις τοῦ λαοῦ, τὰ δέκα ταῦτα μικρὰ ὄργανα εἰς τὸ ἄκρον τῶν χειρῶν, πρέπει ἡμεῖς νὰ χρησιμοποιῶμεν ταῦτα; τὸ καθιστάναι ἐλευθέρους τοὺς δέκα ὑμῶν δακτύλους εἶνε ταῦτ' ὡς τὸ ποιεῖν ἐλευθέρους ὑμᾶς αὐτοὺς ἐκ τοῦ καταπιεστικωτάτου ζυγοῦ τῆς ἀργίας, ἐκ τῆς τὰ μάλιστα ὀυσαρῆστου δουλείας, τῆς ἀνικανότητος. Ὅμιλῶ περὶ τούτου ἐκ πείρας. Δὲν δύναμαι νὰ κτυπήσω ἧλον εἰς τὸν τοίχον χωρὶς νὰ κτυπήσω καὶ τὴν χεῖρά μου, οὐδεμίαν σανίδα νὰ βυκανίσω, χωρὶς ἐν ταῦθ' αὐτὸ νὰ βυκανίσω καὶ τὴν χεῖρά μου, καὶ συχνάκις μετ' ἐκπλήξεως ἡρώτησα ἑμαυτόν, τί θὰ ἐγινόμην, ἂν εὐρισκόμην εἰς τὴν θέσιν τοῦ Ροβινσώνο.

Ἐλπίζω ὅτι οὐδεὶς ἐξ ἡμῶν θὰ βίβθῃ εἰς ἐρημὸν τινα νῆσον. Ἄλλ' ὅποια ὠφέλεια, ὅποια εὐχαρίστησις προέρχεται ἐκ τοῦ μεταχειρισμοῦ τοῦ τῶνον, τῆς βυκάνης, τοῦ πρίονος, ἐκ τῆς ἀγωγῆς πρὸς τὸ εἶναι τινὰ ἐπιτηδεῖον. Ἐπιτηδειότης! ναί! εἶνε θεά! Δι' ἐνὸς κτυπήματος τῆς βυκάνης τῆς παρηγορεῖ, διασκεδάζει, μεταβάλλει. Δὲν δύναται τις πάντοτε νὰ σκέπτηται, νὰ γράφῃ, νὰ ὀμιλῇ. Ἢ ἐπιτηδειότης εἰς τι πληροῖ τὰ διαλείμματα τῶν πνευματικῶν ἐνασχολήσεων, ἅτινα τόσῳ συχνάκις εἶνε πλήρη ἀθυμίας· ἐν τοῖς κυνηγεσίαις; ἐν τῇ ἀλιείᾳ, ἐν τοῖς ταξειδίαις, ἐν τῇ ἐξοχῇ καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς παιγνιδίοις, ὁ ἐπιτηδεῖος ἄνθρωπος, ὁ γινώσκων ἐργόχειρόν τι, εἶνε ἡ πρόνοια τῶν συντρόφων του, διότι ἡ ἐπιτηδειότης δὲν συνίσταται μόνον ἐν τῇ χρήσει τῶν ἐργαλείων, ἅτινα ἔχει τις, ἀλλ' αὕτη ἐφευρίσκει νέα, εἶνε δημιουργὸς καὶ εὐεργέτης, ὅπως ἐκεῖνος. Πάντες θέλετε γεῖνει στρατιῶται. Ἐν τῇ στρατείᾳ δύναται ὁ στρατιώτης νὰ χρεωσθῇ τὴν σωτηρίαν του εἰς τὴν τῶν χειρῶν του δεξιότητα· οἱ ἀξιωματικοὶ ἐπὶ τοῦ κρηματικοῦ πόλεμου θὰ σᾶς εἴπωσιν, ὅτι ἡ βιομηχανικὴ δεξιότης τοῦ Γάλλου στρατιώτου, ἡ εὐφυΐα του τοῦ νὰ αὐτοσχεδιάσῃ καταφύγιόν τι, νὰ κατασκευάσῃ μαγειρικά τινα σκεύη, διὰ τὸν βρεττανικὸν στρατὸν δὲν ὑπῆρξε τὸ ἐλάχιστον ἀποτέλεσμα τῆς Ἀγγλογαλλικῆς συμμαχίας. Καὶ περαιτέρω! ἡ ἀγωγή τῶν δακτύλων ἐν τῷ σχολεῖῳ Tournesort δὲν μένει ἐν τῷ ἐργοχειρῶ, ἀλλὰ προβαίνει καὶ εἰς τὴν τέχνην. Οἱ παῖδες πλάττουσι τὸν πηλόν, ἐγχαράττουσιν εἰς ξύλα ὅλα τὰ κοσμήματα τῆς ἀρχιτεκτονικῆς ἢ τῆς τραπεζοποιίας. Ναί! ἡ ἀγωγή δύναται καὶ ἐτι προσιωτέρω νὰ ἐπεκταθῇ, αὕτη δύναται νὰ γενικεύσῃ τὴν ἰχνογραφίαν. Ἄν ἡ τελευταία εἰσαχθῇ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ, ὅποιον ὠφέλιμον μέσον θὰ καταστή ἐν τῇ διδασκαλίᾳ τῆς βοτανικῆς, τῆς γενικῆς ἱστορίας, τῆς φυσικῆς,

τῆς μηχανικῆς; Οὐδὲν δυσκολώτερον νὰ ἐννοήσῃ τις καὶ νὰ διατηρήσῃ, ἢ ἡ μηχανὴν τινὰ, τὴν ὁποίαν περιγράφει βιβλίον, ὅσον ζῶν τι, περὶ οὗ καὶ διηγείται τις. Ἄν ἰχνογραφήσῃτε τὰ κατ' ἑλάχιστον μέρη τοῦ φυτοῦ, τὰ διάφορα ὄργανα τοῦ ζῶου, τὰ διάφορα περὰ τῆς μηχανῆς, θὰ ἐγγραφίξῃτε ταῦτα βαθύως ἐν τῇ μνήμῃ, ἐγχαράττοντες ταῦτα ἐν τῷ ὀφθαλμῷ. Τὸ δένδρον, τὸ ζῶον, ἴστανται πρὸ ὑμῶν ζῶντα. Ἄν γείνῃ ἕκαστον τι μάχιον μεταξὺ τῶν χειρῶν σας, θὰ φανῇ ὅτι ὑμεῖς τὰ ἐδημιουργήσατε. Θὰ ἀναπολήσῃτε δὲ, πῶς τις ἐνθυμεῖται τὸ ἴδιον αὐτοῦ ἔργον. Ἄς προσάξω ἡμῖν δύο περίφημα παραδείγματα. Ὁ ἰκανώτατος τραπεζοποιὸς, ἂν ἐγνώρισαι, ἦτο ὁ Sain-Marc-Girardin. Οὗτος ἐφημίζετο, ὅτι μόνος κατασκεύαζε τὰ ἀναλογεῖα διὰ τὰ βιβλία του, καὶ ὅτε ἐκ πῆς ἀναγνώσεως ἦτο κεκοπιακῶς, ἐλάμβανεν ἀναψυχὴν, κατατάττων ταῦτα. Ὁ πατήρ τοῦ Μαλιέρου, ὅστις ἦτο ἐκτὸς ἑαυτοῦ, μὴ εὐρίσκων ἐν τῷ οὐρανῷ οὐδὲν πρετιέριμα πρὸς τὴν ἐπίστρωσιν, ἤθελε χαιρετίσαι τὸν Βίκτωρα Οὐγὼ ὡς τὸν ἀξίον αὐτοῦ κληρονόμον. Ἀληθῶς οὐδεὶς γινώσκει καλλίτερον νὰ κρημάσῃ παραπετάσματα, νὰ ἐπιστρώσῃ ἀνάκλιντρα, νὰ καταστρώσῃ τὰ πηκτας, ὅσον ὁ συγγραφεὺς τῶν *Legende des Siècles*. Δυσχυρίζονται ὅτι ἐν μεγάλῃ λύπῃ οὐδεμίαν καλλιτέραν εὑρίσκει παραμυθίαν, ἢ ὅτε κλειόμενος ἀνεσκεύαζε τὴν κατοικίαν του. Βλέπετε, ὁ κάλαμος καὶ τὸ ἐργόχμηρον συχνάκις διοικοῦσι καλῶς τὸν οἶκον, καὶ ἀξίως δύναται τις νὰ ἦ τεχνίτης ἅμα καὶ ἐργάτης.

Τὰ παραδείγματα ταῦτα, ὡς ἐλπίζω, θὰ πείσωσι τὸν κ. Godart¹ νὰ εὕρῃ θέσιν ἐν τῷ προγράμματί του διὰ τὴν ἀγωγὴν τῶν δακτύλων. Ἐκαστος παῖς τρέφῃ ἐν αὐτῷ ἐπιμελὲς τι ζῴδιον. Ἄς μὴ τὸ φονεύσῃ! Ἄς παιδεύσῃ ἐν τῷ ἀνθρώπῳ τὸν κάστορα!

(Ἔπεται συνέχεια.)

¹ Διευθυντὴν τοῦ σχολείου.

Π Ε Ρ Ι

ΕΠΙΟΠΤΙΚΗΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ

Πραγματεία ἐπὶ ὀφθαλμοῖς

ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ

ΠΗΘ

ΑΡΙΣΤΕΙΔΟΥ Κ. ΣΠΑΘΑΚΗ

διδάκτορας τῆς φιλοσοφίας καὶ καθηγητοῦ ἐν τῇ Ἑκκλ. Ἑκκλ. Ἑκκλ. καὶ Ἀρτακίῳ σχολῇ.

Ἐποπτικὴ διδασκαλία (γερμ. Anschauungsunterricht) λέγεται ἡ διδασκαλία ἐκείνη, ἣτις, προάγουσα τὴν ἐποπτικὴν καὶ λεκτικὴν δύναμιν τῶν παιδῶν διὰ τῆς διεγέρσεως τῆς προσοχῆς αὐτῶν ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ἀντικειμένων, προτίθεται ἐνθεν μὲν νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς ἐπιτηδείους πρὸς ὀρθὴν ἀντίληψιν καὶ πράξασιν τοῦ ἐξωτερικοῦ κόσμου, ἐνθεν δὲ νὰ προβιβάσῃ ἀπάσας αὐτῶν τὰ πνευματικὰς δυνάμεις¹. Ἡ διδασκαλία αὕτη ἐνομάζεται ἐποπτικὴ ἐκ τοῦ ῥήματος ἐποπτεῖω, ὅπερ δηλοῖ παρατηρῶ μετὰ προσοχῆς πρῶτον μὲν διὰ τῶν ὀφθαλμῶν, εἶτα δὲ καὶ διὰ τῶν λοιπῶν αἰσθήσεων, ἐν αἷς διαπρέπει ἡ πασῶν τῶν ἄλλων ὑψηλοτέρων καὶ πνευματικωτέρων ὁρασις, πρὸς ἣν συγγενεῦει καὶ τὸ ἔτυμον τοῦ ῥήματος ἐποπτεῖω. Ἡ τοιαύτη οὐ μόνον ἐνέργεια τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐκ τῆς ἐνεργείας προσγινομένη τῇ ψυχῇ πράξις τοῦ ἐποπτευομένου ἀντικειμένου, καλεῖται ἐποπτεῖα (γερμ. Anschauung) ἡ δὲ γνωστικὴ δύναμις τῆς ψυχῆς, δι' ἧς γίνεται ἡ τε ἐνέργεια αὕτη καὶ ἡ περαιτέρω τῆς τοιαύτης πράξεως ἐπεξεργασία, καλεῖται ἐποπτικὴ δύναμις (γερμ. Anschauungsvermögen). Μεταφορικῶς ἐποπτικὴ δύναμις καλεῖται καὶ ἡ ἑτέρα καὶ ὑψηλοτέρα ὄψις πῆς γνωστικῆς δυνάμεως, ἣτοι ἡ πρὸς τὰ ἔσω ἐστραμμένη, δι' ἧς ἡ ψυχὴ θεωρεῖ ἀμέσως ἐκεῖνο, ὅπερ οὔτε ἀμέσως οὔτε ἐμμέσως πηγάζει ἐκ τῶν αἰσθήσεων ἡ δὲ ἐνέργεια αὕτη τῆς γνωστικῆς δυνάμεως, ὡς καὶ ἡ δι' αὐτῆς προσγινομένη τῇ ψυχῇ οἶονεὶ πράξις, καλεῖται ἐπίσης ἐποπτεῖα. Πρὸς διάκρισιν δὲ

¹ Τὴν ἐποπτικὴν διδασκαλίαν ἄλλοι ἄλλως ἐνομάζουσι καὶ οἱ μὲν καλοῦσιν αὐτὴν αἰσθητικὴν ἢ δι' αἰσθητῶν μέθοδον, οἱ δὲ ἀντιληπτικὴν ἢ κατ' ἀντιληψιν διδασκαλίαν, οἱ δὲ παραστασιακὴν, ἢς ὀνομασίαις καὶ ἡμεῖς ἐποικητάμεθα ποτε χρῆσιν.

τῶν ἐποπτικῶν τούτων ἀπὸ τῶν πρώτων καλοῦσιν ἐκείνας μὲν αἰσθητικὰς ἢ ἐξωτερικὰς ἐποπτείας, ταύτας δὲ καθαρὰς ἢ ἐσωτερικὰς ἢ καὶ ἰδέας. Καὶ τὰς μὲν ἐκ τῶν αἰσθητικῶν ἐποπτικῶν προσγινομένας γνώσεις καλοῦσιν ἐμπειρικὰς ἢ ἐκ τῶν ὑστέρων (a posteriori) τὰς δὲ ἐκ τῶν ἐσωτερικῶν, θεωρητικὰς ἢ ἐκ τῶν προτέρων (a priori). Ἡμεῖς, πραγματευόμενοι ἐνταῦθα περὶ τῆς ἐποπτικῆς διδασκαλίας, λαμβάνομεν τὰς ἐποπτικὴν δύναμιν καὶ ἐποπτεία ἐν τῇ πρώτῃ καὶ κυρίᾳ αὐτῶν σημασίᾳ.

Αἱ αἰσθητικαὶ ἐποπτεῖαι, ὡς ὁ ἄνθρωπος προσκτᾶται διὰ τῆς ἐποπτικῆς δυνάμεως, εἶναι τὸ μὲν ἄμεσοι, τὸ δὲ ἔμμεσοι καὶ ἄμεσοι μὲν εἶναι αἱ πηγάζουσαι ἐν τῇ ψυχῇ ἐκ τῆς ἀμέσου παρατηρήσεως τῶν ἐξωτερικῶν ἀντικειμένων, ἔμμεσοι δὲ εἶναι αἱ πηγάζουσαι ἐν αὐτῇ ἐμμέσως, τουτέστιν εἴτε ἐκ τῆς ἀκρόασης, παραβολῶν καὶ παρομοιώσεων ἢ ἄλλου τινὸς οἰουδήποτε μέσου, δυναμένου νὰ αἰσθητοποιῇ μὲν τὰ τε αἰσθητὰ καὶ μὴ αἰσθητὰ, νὰ παριστᾷ δὲ ὡς παρόντα τὰ ἀπόντα καὶ ζωντὰ τὰ μὴ τοιαῦτα· τούτου ἕνεκα ἡ ἐποπτικὴ διδασκαλία ἐν τῇ ἐνεργείᾳ αὐτῆς περιλαμβάνει ἀμφοτέρως τὰς αἰσθητικὰς ἐποπτείας τὰς τε ἀμέσους καὶ τὰς ἔμμεσους.

Ἡ ἐποπτικὴ διδασκαλία ἀμφοτέρωθεν θεωρουμένη, ἥτοι ὡς περιλαμβάνουσα οὐ μόνον τὰς ἀμέσους, ἀλλὰ καὶ τὰς ἔμμεσους ἐποπτείας, δι' ὧν ἡ ἐνέργεια αὐτῆς ἀποβαίνει πνευματικωτέρα, προαγούσης τοὺς νέους βαθμηδὸν εἰς κατανόησιν καὶ τῶν λίαν ἀφηρημένων ἐννοιῶν, δὲν εἶναι νέη, ὡς οἱ πλεῖστοι τῶν παιδαγωγῶν δοξάζουσιν, ἀλλ' ἀρχαιοτάτη. Ἦδη ὁ μέγιστος τῶν φιλοσόφων καὶ παιδαγωγῶν τῆς ἀρχαιότητος, ὁ θεῖος Πλάτων¹ τὸ εἶδος τοῦτο τῆς διδακτικῆς μεθόδου, ἐφαρμοζόμενον εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν μαθηματικῶν, θεωρεῖ καταλληλότερον πρὸς εὐχερεστέραν κατάληψιν τῶν ἀφηρημένων περὶ τοὺς ἀριθμοὺς ἐννοιῶν καὶ σχέσεων, αἰσθητοποιουμένων διὰ μῆλων, στεφάνων καὶ τῶν ὁμοίων². Ὁ αὐτὸς Πλάτων καὶ ὁ συμμαθητὴς αὐτοῦ Ξενοφῶν παρεισάγουσιν ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτῶν τὸν δαιμόνιον διδάσκαλον Σωκράτην, πειρώμενον νὰ μαιεύσῃ τὸν νοῦν τῶν νέων καὶ ἐμποιήσῃ εἰς τὴν συνείδησιν αὐτῶν σαφεῖς ἐννοίας καὶ τῶν ἄγαν ἀφηρημένων ἀντικειμένων δι' αἰσθητῶν μέσων³. Ὁ

δὲ περιόνυμος τῆς ρητορικῆς διδάσκαλος Κυντιλιανὸς ἐν τῷ συγγράμματι αὐτοῦ «de institutione oratoria», ἀποδοκιμάζων τὴν ἐν τοῖς σχολείοις γνῶσιν τοῦ ὀνόματος καὶ τῆς συναφείας τῶν γραμμάτων πρὸ τῆς γνώσεως τοῦ σχήματος αὐτῶν¹, ἐπιδοκιμάζει τὴν χρῆσιν ἐλεφαντίνων γραμμάτων ἢ ἄλλων αἰσθητῶν μέσων, δυναμένων νὰ διαγείρωσι τὴν φιλομάθειαν τῶν παιδῶν². Καὶ αὐτὸς δὲ ὁ τοῦ κόσμου Σωτὴρ, θέλων νὰ καταστήσῃ καταληπτὰς τοῖς νηπιάζουσι τὸν νοῦν Ἰουδαίους τὰς ὑψίστας ἀληθείας, ἤσθητοποίησε αὐτὰς μεταχειριζόμενος παραβολὰς καὶ παρομοιώσεις.

Ἡ ἐποπτικὴ διδασκαλία, ὡς πρώτη βᾶσις τῆς τοῦ παιδὸς διδασκαλίας θεωρουμένη, ἐγένετο ὑποκείμενον σπουδαιοτάτης συζητήσεως πρὸς πᾶσι τοῖς παιδαγωγοῖς τῶν νεωτέρων χρόνων ὡς τριαύτην καὶ ἡμεῖς θεωροῦντες θέλομεν πειραθῆ διὰ βραχέων νὰ ἐξετάσωμεν ἱστορικῶς τε καὶ θεωρητικῶς.

Α'.

Ἱστορικὴ ἐποπτικὴ τῆς ἐποπτικῆς διδασκαλίας.

Ὁ πνευματικὸς βίος τῶν ἀρχαίων χρόνων, ἐκπεσὼν κατὰ τοὺς μέσους καὶ τινὰς τῶν μετ' αὐτῶν συνεχόμενων νεωτέρων αἰώνων, περιορίσθη ἰδίως ἐν τῇ παραδόσει. Αὕτη ἦτο νόμος οὐ μόνον ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, τῇ πολιτείᾳ, τοῖς ἔθεσι, τῇ τέχνῃ, τῇ βιομηχανίᾳ καὶ ταῖς ἐπιστήμαις, ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ διδασκαλίᾳ. Πᾶν μάθημα παρεδίδοτο ὡς ἐν ὄλῳ καὶ ἔτοιμον ἢ διδασκαλία τῶν ὀρθοσκευτικῶν μαθημάτων, τῆς ἀναγνώσεως, τῆς γραφῆς καὶ ἀριθμῆσεως, ἦτο ὅλως νεκρὰ καὶ οὐδὲν ἕτερον ἢ ἀπομνημόνευσις τοῦ παραδεδομένου. Ἡ κατὰ μικρὸν ὅμως ἐξέγερσις ὑψηλοτέρου

στέραν τὴν περὶ τοῦ κελτῆσθαι καὶ ἔχειν ἐπιστήμην καὶ τὴν περὶ ἀληθοῦς καὶ ψευθοῦς ὁξέης ἐννοιαν, παραβάλλει τὰς ἐν τῇ ψυχῇ ἐπιστήμας πρὸς ὄρνιθας, ἐν περισσεύεινι εὐρισκομένας, ὧν ὁ κτήτωρ ἐπιχειρῶν νὰ συλλάβῃ τινὰ, ὅτε μὲν ἐπιτυγχάνει, ὅτε δὲ ἀποτυγχάνει, ἄλλην ἀντ' ἄλλης ὄρνιθα συλλαμβάνων.

¹ «Neque enim mihi illud saltem placeo, quod fieri in plurimis video, ut litterarum nomina et contextum prius quam formas parvuli discant» (1, 7).

² «Non excludo autem id, quod est notum, irritandae infantiae gratia, eburneas etiam litterarum formas in lusum conferre, vel si quid aliud quo magis illa aetas gaudeat, inveniri potest, quod tractare, intueri, nominare jucundum sit» (ἀπόθ. κεφ. 7, 8.)

¹ Περὶ τοῦ παιδαγωγικοῦ συστήματος τοῦ Πλάτωνος ἐγράψαμεν ἰδίαν πραγματείαν ἐν τῷ Α' τόμῳ τοῦ φερωνύμου περιοδικοῦ συγγράμματός (ἐν σελ. 93).

² Νόμ. ζ', 819, 8.

³ Πλὴν ἄλλων παραβλήθησαν καὶ τὰ ἐν Θεαιτήτῳ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος γραφέντα (σελ. 197, c—200, d), ἐν οἷς ὁ Σωκράτης, θέλων νὰ καταστήσῃ ἐπαργε-

τινός πνευματικοῦ βίου, ὁ ὅλος μεταβληθεὶς τρόπος τοῦ διανοεῖσθαι καὶ τοῦ ἐρευνᾶν, ἔμελλον, ὡς εἰκός, νὰ γίνωσιν οὐχὶ ἄνευ μεγάλης τινός ἐπιδράσεως καὶ ἐπὶ τῆς νέας διδασκαλίας. Ἀναμορφωτῆς τῆς νέας διδασκαλίας ἐγένετο Ἐρρίκος ὁ Πεσταλότσης. Ὁ ἀνὴρ οὗτος κατεπολέμησε μὲν τὴν μηχανικὴν διδασκαλίαν καὶ τὴν μονομερῆ τῆς μνημονικῆς δυνάμεως μόρφωσιν, ἐθεώρησε δὲ τὴν ἐποπτείαν, ἥτοι τὴν μετὰ προσοχῆς παρατήρησιν τῶν ἀντικειμένων, ὡς ὄρον ἀπαραίτητον πρὸς τὸ ὀρθῶς διανοεῖσθαι καὶ κρίνειν καὶ καθόλου πρὸς ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν πασῶν τῶν πνευματικῶν τοῦ ἀνθρώπου δυνάμεων. Ὁ Πεσταλότσης, εἰσαγαγὼν εἰς τὴν διδασκαλίαν τὴν τῆς ἐποπτείας ἀρχὴν καὶ ὑποδείξας μεθοδικῶς τὴν τῆς ἐποπτικῆς διδασκαλίας ἐφαρμογὴν, ἐγένετο τῶν νεωτέρων σχολείων ἀναμορφωτῆς¹. Τὸ πεδῖον ὅμως τῆς τοιαύτης ἀναμορφώσεως τῆς τε πρώτης τοῦ ἀνθρώπου διδασκαλίας καὶ τῶν πρώτων σχολείων ἤδη πολλοὶ πρὸ τοῦ Πεσταλότση προελαίαναν, προπαρασκευάσαντες εἰς αὐτόν τε καὶ τοὺς μετ' αὐτόν τὴν τῆς μεταρρυθμίσεως δδόν, ὡς σαφῶς καταδηλοῦται ἐκ τῆς συντόμου ταύτης ἱστορικῆς ἀναπτύξεως τῆς ἐποπτικῆς διδασκαλίας.

Ἦδη ὁ ἄγγλος Βάκων ὁ Βερουλάμιος (F. Bacon von Verulam, 1561—1676), ὁ βαθέως ἐγκύψας εἰς τὴν σχολαστικὴν τοῦ Ἀριστοτέλους φιλοσοφίαν, θεωρήσας τὴν ἐμπειρίαν ὡς πηγὴν ἀναγκαίαν τῆς γνώσεως, ἀπεδοκίμασε μὲν τὴν τέως ἰσχύουσαν ἐν τῇ σπουδῇ τῶν ἐπιστημῶν σχολαστικὴν μέθοδον, ἀντεισηγάγε δὲ ἑτέραν, ἐκ τῆς πείρας καὶ τῆς τῶν αἰσθήσεων ἐνεργείας πηγάζουσαν· ἀφελὼν δὲ τὸν θεοσοφικὸν χαρακτῆρα, ὃν τέως ἔφερεν ἡ φυσικὴ φιλοσοφία καὶ εἰσαγαγὼν εἰς αὐτὴν τὴν ἐπαγωγικὴν μέθοδον, ἥς τὰς ἀρχὰς ἀνήγαγεν εἰς φιλοσοφικὴν συνείδησιν, δικαίως ἐθεωρήθη ὡς θεμελιωτῆς τῆς ἐμπειρικῆς ἀναπτύξεως τῆς νεωτέρας φιλοσοφίας. Ὁ φιλόσοφος οὗτος ἀπεφῆνατο ὅτι ἡ ἐποπτεία ἢ ἡ κατ' αἰσθήσιν ἀντίληψις, ἥτις εἶναι ἡ ἀφετηρία τοῦ φιλοσοφοῦντος, εἶναι ἕνα καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς διανοητικῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀναπτύξεως. «Πᾶσαι αἱ ἐννοιαί, ἔλεγεν, αἷτινες δὲν πηγάζουσιν ἐκ τῆς φύσεως τῶν ἀντικειμένων, εἶναι εἰδῶλα, ἅτινα θολοῦσι τὸν ἀνθρώπινον νοῦν καὶ τὴν φύσιν περικαλύπτουσιν. Αὗται παρέχουσιν ὀνοματικὴν, οὐχὶ δὲ καὶ πραγματικὴν γνῶσιν· διὰ τοῦτο πρέπει τις νὰ κατοπτρεύσῃ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τὴν φύσιν

¹ Περὶ Πεσταλότση συνετάξαμεν δύο πραγματείας, ὧν ἡ μὲν «Περὶ τοῦ βίου καὶ τῶν παιδαγωγικῶν ἐνεργειῶν τοῦ Πεσταλότση» ἐτυπώθη ἐν τῷ Α' τόμῳ τοῦ «Παρνασσοῦ» (σελ. 342)· ἡ δὲ «Περὶ τῶν παιδαγωγικῶν θεωριῶν τοῦ Πεσταλότση» ἐτυπώθη ἐν τῷ Α' τόμῳ τοῦ «Πλάτωνος» (σελ. 12).

ἀντὶ νὰ μελετᾷ αὐτὴν ἐν ταῖς βιβλίοις. Ὁ ἀνθρώπος, ὑπερέτης καὶ ἐρμηνευτῆς τῆς φύσεως ὢν, ἐνεργεῖ καὶ γινώσκει, καθ' ὅσον τὴν τῆς φύσεως διάταξιν κατενόησε, διὰ πειραμῶν ἢ κατοπτρεύσεως· πλέον τούτου οὔτε γινώσκει οὔτε δύναται»¹. Ἡ ἀρχὴ αὕτη, ἐξενεχθεῖσα ἐκ τοῦ στόματος τοιούτου ἀνδρός, διέσεισε μὲν τὰ θεμέλια καὶ τῆς τέως ἐν ταῖς σχολαίσις ἰσχυροῦς διδασκαλίας, καθ' ἣν πᾶσα γνῶσις πηγάζουσα ἐκ τῶν λέξεων, μετεδίδετο διὰ τῶν βιβλίων, προεκάλεσε δὲ ἑτέραν διδασκαλίαν, καθ' ἣν πᾶσα γνῶσις, ἐξ αὐτῶν τῶν πραγμάτων πηγάζουσα, προσεγγίνατο διὰ τῆς ἐνεργείας τῶν ἰδίων αἰσθήσεων. Τὴν πρώτην ἐφαρμογὴν τῆς βακωνείου ταύτης ἀρχῆς ἐπὶ τῆς στοιχειώδους διδασκαλίας εὕρισκόμεν ἐν ταῖς συγγράμμασιν τοῦ Κομενίου.

ΕΚ ΤΗΣ ΓΥΜΝΑΣΤΙΚΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΑΣ ΤΟΥ GUSTAV TAULOW.

(18. τομ. τὸν 278)

BIBLION Α'.

ΚΕΦ. Β'.

Μόρφωσις τῆς γυμνασιακῆς παιδείας ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ Χριστιανισμοῦ
μέχρι Καρόλου τοῦ μεγάλου.

§ 100.

Ὁ Χριστιανισμὸς προσπαθεῖ παντὶ σθένει νὰ κερδάσῃ τὰς καρδίας τῶν ἀνθρώπων, ἀφ' ὧν ὁρμώμενος νὰ μεταβάλῃ καὶ διαπλάσῃ τὸν βίον, τὴν ἐπιστήμην καὶ τέχνην. Ἡ ἐπιχείρησις καὶ προσπάθεια αὕτη δυσκολώτατον ἔργον οὕτα κατορθοῦται μὲν, ἀλλὰ λίαν βραδέως· διὰ τοῦτο καὶ ὁ παλαιὸς τρόπος τῆς διδασκαλίας τῆς ἀναπτύξεως καὶ τῆς μορφώσεως τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ αἰῶνας ἔτι ἐξακολουθεῖ ἰσχύων.

§ 101.

Ἡ βόρειος Ἀφρικὴ καθίσταται τὸ μέσον πρὸς διάδοσιν τῆς παιδείσεως καὶ ἀγωγῆς μεταξὺ ἀνατολῆς καὶ δύσεως· — Ἡ κατηχητικὴ σχολὴ ἐν

¹ F. Baconis, «De dignitate et augmentis scientiarum» καὶ «Novum Organum scientiarum».

Ἀλεξανδρεία. — Οἱ Νεοπλατωνικοί. — Ὁ δὲ Ἰάμβλιχος εἶναι ὁ πρῶτος ὁ ἀναφέρων χωρὶς καὶ καθ' ἕκαστα τὰ μαθήματα τοῦ quadrivii ἢ τὴν ἀριθμητικὴν, τὴν γεωμετρικὴν, τὴν μουσικὴν καὶ τὴν σφαιρικὴν. Ἐκείθεν δὲ μετηνέχθησαν καὶ ταῦτα εἰς τὴν δύσιν ὑπὸ τὸ ὄνομα quadrivium.

§ 102.

Ἐν ᾧ δ' ἐν τῷ quadrivio τέσσαρες περιέχονται ἐπιστῆμαι, ἐν Ῥώμῃ ὁ λέγων ὅτι ἐσπούδαζε περὶ τι ὡς ἀνὴρ ἐπιστήμιων τρία εἶδη μαθημάτων ἐδιδάσκετο, τὴν γραμματικὴν, τὴν ρητορικὴν καὶ τὴν φιλοσοφίαν. Τὸ δὲ trivium ὡς καὶ τὸ τῆς «τριαδικῆς σχολῆς» (schola trivialis, trivial-schule) ἀναφαίνονται τὸ πρῶτον μετὰ τὸν Κωνσταντίνον.

§ 103.

Τοῦτο τὸ trivium καὶ quadrivium ὑπῆρχε καὶ ἐν τῇ βορείῳ Ἀφρικῇ ὅπου ἀμφότερα συναπετέλουν τὰς ἑπτὰ λεγομένας «ἐλευθέραις τέχναις». Ἡ Καρχηδὼν ἀναδεικνύεται ἤδη κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ μεσαιῶνος, ἡ διασημοτάτη σχολὴ τῆς χριστιανικῆς παιδείας. Κατὰ δὲ τὰ τέλη τῆς Ε' καὶ Σ'. ἑκατονταετηρίδος ἡ τῶν ἑπτὰ τεχνῶν θεωρία ἐθεμελιώθη ἀσφαλῶς καὶ ἐστερεώθη διὰ τοῦ Ἀφρικανοῦ Μαρκιανοῦ Καπέλλα (Marcianus Capella), ἐπίσης δὲ τοῦ Βοηθίου καὶ Κασσιόδωρου, οἵτινες ἀμφότεροι μεγίστην ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ Θεοδώριχου ἐκέκτηντο ἐπιρροήν. Καὶ ὁ μὲν Μαρκιανὸς Καπέλλας εὐμεθόδως παρέστησε τὰς ἑπτὰ ἐλευθέραις τέχναις ὡς τινα ἀπασῶν τῶν ἀνθρωπίνων γνώσεων ἐγκυκλοπαιδείαν. Τὸ σύγγραμμά του, τὸ περιφημότερον διδακτικὸν βιβλίον καθ' ὅλον τὸν μέσον αἰῶνα γενόμενον, ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ ἄριστον εἰς τὸ εἶδος του, καὶ πανταχοῦ ἐν χρήσει ἦν, παρά πάντων ἐτιμᾶτο ἐν τε τῇ ἀνατολῇ καὶ τῇ δύσει μέχρι τῶν σταυροφοριῶν. Ὁ δὲ Κασσιόδωρος ἐπίσης ἰδίαν ἐδημοσίευσε συγγραφὴν περὶ τῶν ἑπτὰ ἐλευθέρων τεχνῶν, ἐν ᾗ ἀπασαὶ αὗται αἱ τέχναι εἰς τὴν «θεολογίαν» ὑπαγόμεναι, ἀνεπλήρουν παρ' ἐκείνοις περίπου ὅ,τι ἡμεῖς σήμερον μόρφωσιν καὶ παιδείαν γυμναστικὴν ἐννοοῦμεν.

§ 104.

Ὁ Deihardt ἐν τῇ συγγραφῇ αὐτοῦ «γυμνασιακὴ διδασκαλία» σελ. 226 λέγει τὰς: «Τὸ trivium περιλαμβάνει τὴν βαθμιαίαν τῆς γλώσσης διδασκαλίαν, δι' αὐτοῦ ἐδόθη τις τὴν βαθμὴν καὶ ἐπιστημονικῶς προαγομένην τῆς γλώσσης διδασκαλίαν ἐν ἐπιστημονικοῖς σχολείοις, διὸ καὶ τ' ὄνομα τοῦτο (trivium) εἰς τὰς τρεῖς ἐδόθη τάξεις, ἐν αἷς τὰ γλωσσικὰ ταῦτα μαθήματα ἐδιδάσκοντο. Καὶ πράγματι ἡ βαθμιαία αὕτη τῆς γλωσσικῆς διδασκαλίας σειρά, ὅτε μὲν οὕτω, ὅτε δ' οὕτω, μάλλον ἢ ἥτιον

τροποποιηθεῖσα καὶ ἐν τοῖς χριστιανικοῖς σχολείοις ὑπὲρ τὰ 1000 ἔτη διατηρηθεῖσα, περιελάμβανε τὸν λόγον τοῦ πράγματος ἐν ἑαυτῇ, καὶ αἱ τρεῖς ἀνώταται τάξεις τοῦ γυμνασίου δικαίως δύνανται νὰ ὀνομασθῶσιν οὕτω (trivium), ἂν τις ἀπλῶς θελήσῃ νὰ ὀνομάσῃ ταύτας ἀναλόγως τῆς μείζονος σημασίας καὶ οὐσιώδους πορείας, ἣν κατέχει ἐν αὐταῖς ἡ γλωσσικὴ διδασκαλία. Οὕτω δὲ tertia μὲν ἤθελεν εἶναι ἡ τῆς γραμματικῆς, secunda ἡ τῆς ρητορικῆς, καὶ prima ἡ τῆς διαλεκτικῆς, ἢ τῆς φιλοσοφίας.

§ 105.

Μετὰ ταῦτα τὴν μεγίστην ἐξήσκησαν ἐπιρροὴν ἐπὶ τὴν τῶν γυμνασίων διδασκαλίαν, καὶ τὴν μεγίστην φέρουσιν ἅμα σημασίαν τὰ μοναστήρια τῶν Βενεδικτίνων. Ὁ Βενέδικτος ἐκ Νουρίας κατὰ τὸ 524. Τὸ ὄρος Κασίνον (Monte Casino) ἐν Καμπανίᾳ¹. Εἰς ταῦτα συνέρρεε σωρηδὼν ἡ νεολαία καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν κατηρτίζοντο μόνον θεολόγοι· εἶτα δὲ καὶ οἱ αὐτῶ καλούμενοι eximii ἦτοί οἱ τῆς θύραθεν παιδείας κάτοχοι. — Βασίλειος ὁ Μέγας ἐγένετο ὁ τύπος καὶ ὑπογραμμὸς τοῦ Βενεδίκτου, ὅστις ἐσέβετο τοῦλάχιστον καὶ ἐτίμα τοὺς ἐθνικοὺς συγγραφεῖς. — Ἡ σχολὴ τῶν Βενεδικτίνων παρουσιάζεται ὡς «ἡ κίβωτος τῆς κανονικῆς παιδείας καὶ ἀγωγῆς» τὴν μεγίστην φέρουσα ὁμοιότητα πρὸς τὰς «ἡγεμονικὰς σχολὰς (Fürstenschule) τῆς Σαξωνίας καὶ τὰς Ἀγγλικὰς houses.»

§ 106.

Κατὰ τὰ τέλη τῆς Σ'. ἑκατονταετηρίδος ἀπαντῶσιν αἱ οὕτω «καθηδρῆ καὶ σχολαί» (Cathedralschule) τὸ μὲν πρῶτον ὑπὸ Γρηγόριον τὸν μέγαν, ἰδίως ὅμως βραδύτερον διὰ τοῦ παραδείγματος τοῦ ἐπισκόπου Διεδούρου (νῦν Metz.) Χραδεγαγγίου (742—766), διατάξαντος ὅπως οἱ πνευματικοὶ πατέρες ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνελθόντες ἐν συναποτελέσωσι μοναστήριον ἐκ τῆς ἀρχιεπισκοπικῆς αὐτοῦ περιοχῆς μόνης. Εἶτα πάλιν συχνάκις ἀνηγείροντο παρά τὰς μητροπολιτικὰς ἐκκλησίας ἕτεραι πλησίον τῶν ὁποίων πολλοὶ ἐν τῷ αὐτῷ οἰκῆματι συνέζων ἱερωμένοι, ἀπλῶς τὸ ὄνομα φέρονσαι «καθιδρύματα» (stifta), παρ' οἷς σὺν τῷ χρόνῳ καὶ ὠκοδομήθησαν γενικῶς φέροντα τ' ὄνομα «ἐπισκοπικὰ διδακτικὰ καθιδρύματα» (Stiftsschulen).

§ 107.

Διασημότερος διδάσκαλος τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐγένετο ὁ Rhabanus

¹ Ἴδε περὶ αὐτοῦ περιεκτικώτατα καὶ ἄριστα ἐν σελ. 149 τῆς «μικρᾶς ἱστορίας τῆς παιδαγωγίας» ὑπὸ Richard Lange, 1876, σ. 11.

Maurus, γεννηθείς μὲν τῷ 776, Ἀββᾶς τοῦ μοναστηρίου τῆς Φούλδης, παιδευθεὶς δὲ καὶ τελειωθείς ἐν τῇ τοῦ Τουρόνου (Tours) ὑπὸ τὸν Ἀλκουίνου ἀκροασίᾳ ἀκαδημία, περὶ ἧς αὐτὸς ὁ Ἀλκουίνος πρὸς Κάρολον τὸν Μ. γράφων, λέγει τὰδε: «ἐνταῦθα ἄλλοις μὲν προτείνεται τὸ μέν τῶν Ἀγίων Γραφῶν, ἄλλοις δὲ τῶν παλαιῶν ἐπιστημῶν ὁ οἶνος, ἄλλους δὲ πάλιν χορτάζουσι τῶν γραμματικῶν γνώσεων οἱ καρποί, καὶ ἄλλοι ζητοῦσι ν' ἀνακουφισθῶσι διὰ τῆς τάξεως τοῦ συστήματος τῶν ἀστέρων». Ὁ Ῥαββανὸς ἦν τῆς γνώμης ὅτι «πᾶσα γνώσις, πᾶσα σοφία δίκαιον καὶ νόμιμον ὑπάρχει μόνων τῶν Χριστιανῶν κτῆμα· πᾶν δ' ὅ,τι οἱ ἔθνη οἱ ἀπ' αὐτῶν ἔλαβον, δέον ν' ἀνακτήσωνται αὐτὸ οἱ Χριστιανοί, ὡς ἰδίαν αὐτῶν καὶ δικαίως ἀνήκουσαν ἰδιοκτησίαν.» — Ἐγένετο δ' ὁ αὐτὸς καὶ magister τοῦ μοναστηριακοῦ τῆς Φούλδης σχολείου, ὅπερ ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν αὐτοῦ εὐρωπαϊκὴν ἐκτέτατο φήμην. Ἄλλως ἐπ' αὐτοῦ ἡ Ἑλληνικὴ γλῶσσα παντελῶς ἐν τῇ δύσει ἠγνοεῖτο, ἐν ᾗ ὁ εἰς πάντας ἀρεστός καὶ προσφιλέστατος συγγραφεὺς ὑπῆρχεν ὁ Βεργίλιος.

ΚΕΦ. Γ'.

Ἀπὸ Καρόλου τοῦ μεγάλου μέχρι τῆς 14'. ἑκατονταετηρίδος.

§ 108.

Φροντὶς Καρόλου τοῦ Μ. ἐν γένει ὑπὲρ τῶν σχολικῶν. Τῆς Λατινικῆς γλώσσης κάθαρσις (purificatio). — Ἔρως τοῦ Καρόλου πρὸς τὴν Ἑλλ. γλῶσσαν. Τῷ 804 ἰδρύεται τῆς Ὁσναβρύκης ἡ σχολή. Ἄν δὲ ἀποδεχθῶμεν τὸ παρὰ Baluzzi Α'. σελ. 419 ὡς ἀληθεῖον, τότε ὁ Κάρολος εἶχεν ἰδρύσει ἐν Ὁσναβρύκῃ (Osnabrück) τὴν σχολὴν ὑπὲρ τῶν «Graecarum et Latinarum litterarum»· ἀλλὰ τοσοῦτο μόνον ἐκ τοῦ βίου τοῦ Βρούωνος» εἶναι βέβαιον, ὅτι ὁ Βρούωνος οὗτος, Ὁθωνος τοῦ Α'. ἀδελφὸς γενόμενος καὶ ὕστερον τῆς Κολωνίας ἀρχιεπίσκοπος, εἶχε διδάξει μετὰ μεγίστης τῆς ἐπιτυχίας ἐν Utrecht τὴν Λατινικὴν ἄρα καὶ τὴν Ἑλλ. φιλολογίαν τοῦθ' ὅπερ ταῦτοχρόνως καὶ ἐν τῇ ἐπισκοπικῇ τοῦ Ἀγ. Γάλλου σχολῇ ἐγένετο, καθὼς ἐπίσης καὶ ἐν ταῖς τῆς Λοθριγγίας σχολαῖς.

§ 109.

Ἦδη δ' ἀπὸ Λουδοβίκου τοῦ Εὐσεβοῦς ἔρχονται ἀναφαινόμεναί τινες σχολαί, ἐν αἷς πάλιν αἱ ἐπιτὰ ἐδιδάσκοντο τέχναι. Αἱ «σχολαὶ τῶν μοναστηρίων» καὶ τῶν «ἐπισκοπικῶν καθιδρυμάτων» παρακμάζουσιν ὀσμύρακι, ἐν τέλει τῆς 14'. ἑκατονταετηρίδος πανταχοῦ παχνηλὴ ἐπικρατεῖ ἀμάθεια. — Τῷ 1086 κλείεται ἡ σχολή τοῦ Monte Casino. — Γρηγόρ

ριος δὲ ὁ Ζ'. προτρέπει πάντας νὰ προφυλάττωνται ἀπὸ τῆς μελέτης τῶν κανονικῶν συγγραφέων. — Ὁ Ἅγιος Γάλλος ἐπίσης παρακμάζει.

§ 118.

Ἔρχονται αἱ σταυροφορίαι, σὺν αὐταῖς ἄρχεται ἡ διάδυσις τῆς παιδείας καὶ μορφώσεως ὄχι πλέον μόνον εἰς τοὺς κληρικούς ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς Λαϊκούς. — Ἡ μέση τάξις τῶν πολιτῶν ἐκτιμᾶται πρεπόντως ἐν ταῖς μεγαλοπόλεσιν. — Ἡ μητρικὴ γλῶσσα λαμβάνεται ὑπ' ἔψιν. — Ἐκ τοῦ πολυμαθεστάτου τῆς 11'. ἑκατονταετηρίδος ἀνδρὸς Βικεντίου Βωβαίου (Vicent Beauvais) παρατηρεῖ τις, ὅτι ἂν καὶ πολλακίς εἰς τοὺς ἀρχαίους παραπέμψη συγγραφεῖς, κατ' ἐξοχὴν δὲ εἰς τὸν Κυϊντιλιανόν, πάλιν ὁμοίως ἡ περὶ τούτων κρίσις αὐτοῦ, λίαν ὑπάρχει περιορισμένη. Κατὰ τὴν γνώμην αὐτοῦ μάλιστα «καλὸν οἱ ἔθνη οἱ ποιηταὶ ν' ἀποκλεισθῶσι τῆς διδασκαλίας τῆς νεολαίας.» (ἔπειτα συνέχεια.)

Η ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΛΕΞΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΑΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

Πραγματεία συγγραφεῖσα μὲν

ΥΠΟ Α. ΠΟΡWITCZ,

μεταφραθεῖσα δὲ

ΥΠΟ ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΙΑΣΕΜΙΔΟΥ. (α)

Περὶ τοῦ θεωρητικοῦ μαθήματος ἢ περὶ τῆς θεωρητικῆς διδασκαλίας.

Διὰ τὴν θεωρητικὴν διδασκαλίαν ἐξαίρετως λόγου ἄξια εἶνε τὰ τῆς ἀντιλήψεως καὶ προσοχῆς τὰ φαινόμενα τῆς μορφώσεως τῶν παραστάσεων, ἡ ἀνάμνησις καὶ ἡ μνήμη, τέλος ἡ νόσις καὶ ἡ γνώσις (ἐννοια, κρίσις, συλλογισμὸς). Δὲν εἶνε μὲν εἰσέτι δόγμα καθ' ὅλον ἀνεγνωρισμένον, ὑπάρχει ὁμοίως θεωρία ἣτις κατέστη πιθανωτάτη δι' ἐκτεταμένης ἐπαγωγῆς καὶ ἐπιτυχῶς εὐρετικῆς ἀναλύσεως αὐτῆ, ὅτι ἡ θεωρητικὴ εἰς ἀντικειμένου παράστασις μετὰ πάντων τῶν ἀνηκόντων εἰς αὐτὴν καὶ τῶν αὐτῆ ἀκολουθούντων (αἰσθήσεως, ἀναμνήσεως, νοήσεως) εἶνε ἀπλῶς πόρισμα

1 Συνέχεια τεύχους ἡ. σελ. 191. (τὸ ἐν σελ. 192 στίχῳ 7 φλογιστῶνος διάρθρωσον «φλογιστοῦ ὡς»).

ὅπερ προήλθεν διὰ βαθμιαίας ἀναπτύξεως ἐκ τοῦ ἐξ ὑποκειμένου ἡδέως ἢ ἀλγεινοῦ αἰσθήματος καὶ τῆς ὑπὸ τούτου προκαλουμένης ἀντιδράσεως. Ἄν φαντασθῶμεν ὄντως καταδειχθεῖσαν τοιαύτην γενετικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐν λόγῳ ψυχικῶν φαινομένων, ὧν ἡ σημασία μεγάλη διὰ τὴν θεωρητικὴν διδασκαλίαν, τότε δὲν θὰ εἶνε μεγάλη ἀνάγκη ν' ἀποδειχθῇ ὅτι ἐξ αὐτῆς θὰ ἐπέλθῃ λαμπρὸν φῶς ἐπὶ τῆς θεωρητικῆς παιδαγωγικῆς, ὅτι θὰ εὑρεθῶσιν ἐν αὐτῇ ποικίλα ὠφέλιμα νεύματα, ὁδηγία καὶ χειραγωγία δι' εὐκολωτέραν ἀντίληψιν, καλλιτέραν διανόησιν, στεγανωτέραν καὶ διαρκεστέραν ἐντύπωσιν, τέλος ὅτι μόνον ἐν ταύτῃ τῇ γενετικῇ ἀναπτύξει εἶνε δυνατὸν νὰ εὑρεθῇ ἡ ἀσφαλῆς βᾶσις τῆς ἐπιστημονικῆς ἀποδείξεως πολλῶν μεθόδων καὶ ἀρχῶν, τὰς ὁποίας ἡ ἀσφαλεστέρα κρίσις τῆς παιδαγωγικῆς πράξεως ἀπὸ πολλοῦ εἶχεν εὑρεῖ καὶ ἐφαρμόσει.

Ἐν τῶν ἀξιολογωτάτων προσόντων τοῦ μαθητοῦ εἶνε, ὡς πᾶς τις ἐξεύρει, ἡ προσοχὴ ἥτις εἶνε ὁ ἀναγκαῖος πάσης φυσικῆς ἀντιλήψεως· εἶνε δὲ γνωστὸν ὅτι αἱ ἰσχυρόταται ψυχικαὶ ἐντυπώσεις, πληγαὶ κτλ. δύναται νὰ μένωσιν ἀπαρατῆρητοι, ἂν ἡ προσοχὴ περὶ ἄλλα πράγματα ἀσχολεῖται. Ὅτι τὸ ψυχικὸν τοῦτο φαινόμενον μετὰ τῶν συναφῶν αὐτῷ τῆς διαχύσεως καὶ ἐμβαθύσεως (βαθυνοίας), πρέπει νὰ εἶνε λίαν διαφέρον διὰ τὸν διδάσκαλον, διότι ἀποτελεῖ τὴν πρώτην βᾶσιν πάσης δυνατῆς ἐνεργείας, εἶνε εὐνόητον, ὡς εἶνε εὐνόητον ὅτι πρέπει νὰ φθάσῃ οὗτος νὰ γνωρίσῃ τοὺς νόμους τούτου τοῦ τοσοῦτον σπουδαίου φαινομένου. Οὐχ ἦτον δὲ σπουδαία εἶνε τὰ συγγενῆ τῇ προσοχῇ φαινόμενα τῆς ἀναπαραστάσεως, τῆς φαντασίας καὶ τῆς ἀναπολήσεως (ἀκουσίας καὶ ἔκουσίας ἀναμνήσεως), ἵνα ἐπέρχεται τῷ μαθητῇ ἐν εὐθέτῳ καιρῷ ὅ,τι ἔμαθε καὶ ἵνα μὴ ἐπέρχεται πᾶν μὴ ἀνήκον εἰς αὐτόν, ἵνα εἶνε εἰς κατάστασιν διὰ μεθοδικῆς ἀναπολήσεως νὰ διαθέτῃ τὰς ἀποκτηθείσας γνώσεις του μετὰ τινος ἐλευθερίας. Δὲν ἐννοοῦμεν ὁμῶς ἐνταῦθα τὰ παιγνιώδη τεχνάσματα τῆς ἐν μακαρίᾳ τῇ λήξει μνημονικῆς. Καὶ ἡ τελειοτάτη ψυχολογία οὐδέποτε θὰ κατορθώσῃ νὰ εὔρῃ τὸ περίφημον χωνίον, δι' οὗ ἡ γνῶσις εἰσέρχεται τόσον εὐκόλως καὶ καταλλήλως εἰς τὴν κεφαλὴν, ὡς ὁ οἶνος εἰς τὴν φιάλην. Ἄλλ' ὅτι ἡ γνῶσις τῶν ψυχικῶν ὄρων τῆς ἀντιλήψεως, ἐντυπώσεως καὶ διατηρήσεως τῆς διδαχθείσης ὕλης εἶνε ἀναγκαίως σπουδαιοπάτη διὰ πάντα διδάσκαλον εἶνε πρόδηλον, ὡς καὶ ὅτι ἡ νόησις καὶ ἡ κατανόησις τῆς διδαχθείσης ὕλης ἀποτελεῖ πρὸς τῇ ἀντιλήψει καὶ διατηρήσει τρίτον ὁμοίως ἀξιόλογον σημεῖον.

Ἡ νεωτέρα ψυχολογία ἔχει λοιπὸν καταδείξει ὅτι καὶ ἡ προσοχὴ καὶ προσέτι καὶ ἡ ἀκουσία καὶ ἡ ἔκουσία ἀναπαράστασις ἀκολουθεῖ τὸν ὁρ-

μῶν τῶν ἐκάστοτε ἰσχυροτάτων συναισθημάτων, ὅτι ἡ ἀντίληψις, ἡ γνῶσις καὶ ἡ ἐκ νέου γνῶσις στηρίζεται εἰς μακροτέραν σειράν φαινομένων, ἐν οἷς ἡ πρόσκλητος κλίσις, τοῦτ' ἐστὶν ἡ συνήθεια, ἄσκησις καὶ ἱκανότης τινῶν ἀντιδραστικῶν ἐνεργειῶν, αἵτινες πρωταγωνιστοῦσι καὶ τέλος ὅτι ἡ ἀφομοίωσις, τοῦτ' ἐστὶ, ἡ κατὰ τάξιν τῶν νέων ἐν τῇ σειρά τῶν γνωστῶν περυστάσεων, ὡς καὶ τὸ αὐτῷ συναφές ἐννοεῖν, κατανοεῖν κτλ. συνίσταται εἰς τὴν ἰδιάζουσαν τελείωσιν τοῦ δυνατωτάτου συναισθήματος ἐπὶ παντὸς ἀσθενεστέρου, ἥτις γίγνεται διὰ τῆς ἐνεργητικῆς συντηρήσεως δυνάμει τῆς βεβήτου καὶ εἰς τὴν διὰ τούτου ἐπιφερομένην ἀνάκτησιν τῆς διὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν νέων τετραγαμμένης ψυχικῆς ἰσορροπίας. Εἰδικὴ δὲ ἐργασία καὶ ἀποδείξις τούτων τῶν ἐνταῦθα μόνον ἀδρότητα δηλουμένων πράξεων καὶ θεωριῶν δὲν πρέπει νὰ προσδοκᾶται φυσικῶς τῷ λόγῳ ἐνταῦθα.¹ Ἐνταῦθα ὁμῶς δύναται μόνον νὰ ἀποδείξῃ τις ὅτι βεβαίως ἐκ τῆς καταστάσεως τῶν ψυχικῶν τούτων θεωριῶν εἶνε νὰ προσδοκῶμεν νέαν ὠφέλιμον πρῶτον, ζωοποιήσιν καὶ ἀνακλίσις τῆς θεωρίας τῆς παιδαγωγικῆς.

Ἄξιον ὁμῶς λόγου ἐνταῦθα πρὸ παντὸς εἶνε τοῦτο ὅτι ἡ παιδαγωγικὴ πρᾶξις μετὰ τῆς εἰς τὴν πρᾶξιν ἰδίως ἀσφαλτοῦς ἐφαρμογῆς καὶ εὐστοχίας εὑρεν ἀπὸ πολλοῦ ἐν γένει ταῦτα τὰ ἀληθῆ στοιχεῖα πάσης παιδαγωγικῆς ἐνεργείας, ὡς τε αὕτη δύναται νὰ χρησιμεύσῃ κατὰ πολλὰ τῆς ψυχολογικῆς θεωρίας εἰς ὑποστήριξιν. Ἡ δὲ προσοχὴ τοῦ μαθητοῦ διεγείρεται, ἂν ἐλλείπῃ τὸ ὑλικὸν συμφέρον, δι' ἰσχυρῶν προτροπῶν τοῦ φόβου ἢ δι' ἐλπίδος (δὲν εἶνε ἀνάγκη πάντοτε βέβαια νὰ εἶνε ἡ ἐν τῇ γωνίᾳ κεκλιμένη βακτηρία ὁ ἔσχατος οὗτος τρόπος· ἀλλὰ τὸ σέβας καὶ ἡ ἀγάπη διὰ τὸν διδάσκαλον δύναται νὰ εἶνε ἔτι ἐνεργητικώτερα). Οὕτως ὁ συναθροισμὸς καὶ ἡ συγκέντρωσις καὶ ἡ ἀνάμνησις, ὡς ἡ ἐπὶ πολὺ διατήρησις ἀτόπων διανοημάτων, παραναγκάζεται διὰ τῶν αὐτῶν μέσων. Ἰδὼν αὐτὰ ταῦτα τὰ μέσα πρέπει καὶ διὰ τὸ κατανοεῖν καὶ ἐννοεῖν νὰ εἶνε ἐν χρήσει. Ἰσχυρὰ δὲ προτροπὰ πρέπει εἰς τὸν μαθητὴν νὰ παράγωσι τὴν καλὴν θέλησιν καὶ τὴν ἐνέργειαν ἐν τῇ συγκετρώσει τῶν πνευματικῶν δυνάμεων ἐπὶ τοῦ προκειμένου σημείου, ἂν καὶ ἐνταῦθα πρέπει φυσικῶς τῷ λόγῳ μᾶλλον νὰ ἐπισύρῃ τὸ ὑλικὸν συμφέρον εἰς τὸ ἀντικείμενον ἢ τὰ πειθαρχικὰ αἰσθήματα τοῦ φόβου καὶ τῆς ἐλπίδος, τὰ ὁποῖα ἠδύναντο ὑπερβολικῶς ἐφαρμοζόμενα νὰ ἀπομαραινῶσι τὸν μαθητὴν. Ἀλλὰ πρέπει ἐνταῦθα νὰ ἐκτελεθῇ τὸ πᾶν ἡ παιδαγωγικὴ τέχνη τοῦ διδασκάλου. Ἴνα

¹ Πρέπει πολλῶν μᾶλλον διὰ τοῦτο νὰ παραπέμψωμεν εἰς τὰς ψυχολογικὰς ἀναλύσεις, μάλιστα τὴν ἀνάλυσιν τοῦ νεύου. Halle 1872.

κάμη τίς τι καταφανές, ζητεί να παραστήσῃ αὐτὸ τόσον συγκεκριμένως καὶ καταληπτικῶς ὅσον εἶνε δυνατόν, τοῦτ' ἔστι λαμβάνει διὰ γενικὴν τινε πρότασιν εἰδικὸν παράδειγμα, διὰ νὰ συγκεντρώσῃ ἐγγύς ἐπὶ τοῦ μέρους τὴν πνευματικὴν δύναμιν, ἣτις δὲν δύναται εἰσέτι νὰ περιλάβῃ τὸ ὅλον, καὶ μάλιστα ἐκλέγει τὰ παρδείγματα ὅσον δύναται ἐκ τοῦ κύκλου τῶν ἀμέσων ἀντιλήψεων καὶ ἐνδιαφερόντων συναισθημάτων τοῦ μαθητοῦ, (μύρασια, μῆλα, ὡς πρέπει νὰ χρησιμεύωσι διὰ τὰ μικρά, (ἵπποι, κύνες καὶ τὰ ὅμοια διὰ τὰ μεγαλείτερα παιδία).

Οἱ πρότεροι τῶν ἡμετέρων εἶχον ἐννοήσει ὅτι ἰσχυρὰ συναισθήματα χρησιμεύουσι νὰ ἐντυπώσωσι τι μάλιστα στερεῶς εἰς τὴν μνήμην. Οὕτω ἐπὶ τῆς ὁροθεσίας δύνατ' ἐκολάφιζον νέους τινάς· τοῦ δὲ κολαφισμοῦ ἀνεξέλεπτος ἐντύπωσις ἐφάνετο ὅτι συνεβάλετο εἰς τὸ νὰ παγιωθῶσιν ἐν τῇ μνήμῃ οἱ τύποι τοσοῦτον ὅσον τὰ ἀνεξέλεπτα μνημεῖα.

Τὸ αὐτόματον (spontaneitæet) τῶν ὑψηλοτέρων πνευματικῶν δυνάμεων τοῦ ἐπιθεωρητικοῦ τῶν κατωτέρων αἰσθητικῶν δυνάμεων παρατήρησαν ἤδη καὶ οἱ παλαιότεροι ψυχολόγοι καὶ πολλάκις ἐπραγματεύθησαν περὶ αὐτοῦ. Ἡ ἀντίθεσις αὕτη ἔμεινε καὶ διὰ τὴν νεωτέραν ψυχολογίαν οὐχὶ μόνον ἐξ ἴσου ἀξιόλογος, ἀλλὰ καὶ τώρα μόνον ἐπίσταται νὰ ἐννοῇ αὐτὴν ὀρθῶς καὶ νὰ πραγματοποιηθῇ, ἐν ᾗ ἐκαίνη οὐδὲν ὀρθὸν ἤξευρε νὰ ἐπιχειρῇ μὲ αὐτήν. Πῶς πῦρ καὶ ὕδωρ, πῶς τὸ ὅλον αὐτόματον πνεῦμα καὶ τὸ ὅλον ἐπιδεκτικὸν αἰσθητικὸν συνέρχονται;

Ἡ νεωτέρα ψυχολογία μετατρέπει τὴν ποτὲ ἄκαμπτον καὶ ὅλον ἀσχετὴν διχοτομίαν εἰς τινὰ ρέουσαν κατὰ βαθμοῦς μετάβασιν, ὡς τὴν ἀντίθεσιν τοῦ πνεύματος καὶ σώματος ἐν γένει, ὡς ὁ φυσικὸς τὴν ἀντίθεσιν τοῦ θετικοῦ καὶ τοῦ ἀρνητικοῦ ἠλεκτρισμοῦ ἢ ὁ χημικὸς τὴν ἀντίθεσιν τῶν ὀξέων καὶ βάσεων. Ἐκάστη ψυχικὴ κατάστασις ἀπέναντι μὲν τῆς πρότερον κειμένης (κατωτέρας) βαθμίδος ἀναπτύξεως εἶνε αὐθόρμητος, ἀπέναντι δὲ τῆς ὑψηλοτέρας, τῆς ἐπομένως αὐτῇ ἐπιδεκτικῆ· π. χ. ἡ ἀνάμνησις εἰς μὲν τὰ κάτω ἀπέναντι τῆς αἰσθήσεως εἶνε αὐθόρμητος, εἰς δὲ τὰ ἄνω ἀπέναντι τοῦ διανοεῖσθαι ἐπιδεκτικῆ καὶ οὕτω καθεξῆς εἰς πολλὰς βαθμίδας μεταβάσεως. Τὸ αὐτόματον τοῦτο (δύναται τίς νὰ ὀνομάσῃ αὐτὸ καὶ αὐτονομίαν, ἐλευθερίαν, ἰδίαν αὐξήσιν) εἶνε ὁ ἐξ ἀρχῆς ἰδιώτατος κύριος χαρακτήρ, ὅστις διὰ τῆς ὅλης ὀργανικῆς φύσεως διέρχεται, εἰναι ἡ ἰδιάζουσα δύναμις, δι' ἣς ἡ ζωικὴ καὶ φυτικὴ ζωὴ ἐξυψοῦται ὑπὲρ τὴν νεκράν.

(ἔπεται συνέχεια).

ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟΝ

ΕΝ Τῇ ΠΑΓΚΟΣΜΙῃ ΕΚΘΕΣῇ ΤῶΝ ΠΑΡΙΣΙΩΝ

ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ

ETIENNE SCHEREREN

ΕΛΛΑΣ.¹

Ἐκ πρώτης ὄψεως ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκθέσις δὲν παρουσιάζει τι τὸ ἰσχυρὸν. Ἐν τῇ ἐδῶ τῇ καλοῦμένη «Rue des Nations», ὑφάσθαι μεταξὺ τοῦ πολῶνος τῆς Βελγικῆς καὶ Δανικῆς Ἐκθέσεως κόσμιον καὶ καθ' ἑλληνικὸν ἔθνη ἐγνηγεργμένον οἰκοδόμημα, εὐ ἐμπροσθεν ἵσταται κομψὸν ἡμιστύλιον μετὰ τοῦ ἀγάλματος τῆς Παλλάδος κατὰ τὸ πρότυπον τοῦ Φαίδιου ἐν τῷ Παρθενῶνι τῆς ἀκροπόλεως. Παραβάλλον τις τὴν Ἑλλάδα πρὸς ἄλλα μικρότερα ἔθνη τῆς Εὐρώπης, θὰ εὖρη βεβαίως αὐτὴν ὑποδεστέραν. Ἀλλὰ κρίνον τις αὐτὴν καθ' ἑαυτήν, θὰ εὖρη ἔθνος, ὑπερ μετὰ μακρὰν περίοδον καταπτώσεως καὶ αἰσχροῦ δουλείας, ὅν ἐπαλάβετο τῆς ἀρχικῆς αὐτοῦ δόξης ἀλλ' εὐγενῶς φιλοτιμεῖται νὰ καθέξῃ θέσιν ἐν τῷ πεπολιτισμένῳ κόσμῳ. Τὰ προγράμματα καὶ παντὸς εἶδους σχέδια παρέχουσι ἱκανὰς ἀποδείξεις πρὸς τοῦτο. Μαθητῶν τετράδις δυστυχῶς δὲν ἠδυνήθη νὰ ἴδω, διότι κατὰ τρόπον ἀκατανόητον ἦσαν διὰ κλειθρῶν καὶ μανδάλων κεκλεισμένα, οἱ δὲ φύλακες ἔχοντες ἄλλην φαίνεται ἐργασίαν, ὡς κομῆται ἐφαίνοντο ἐν τῇ Ἐκθέσει.—Ἐκ τῶν στατιστικῶν δὲ πιθανῶν ἐμφαίνεται ὅτι ἡ ἀναγεννηθεῖσα Ἑλλὰς καὶ κατὰ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν βαίνει πρὸς τὰ πρόσω ὡς κατὰ τὴν πολιτικὴν ἐλευθερίαν. (ἔπεται εἶτα ἡ ἀπαρίθμησις τῶν παιδευτηρίων κλπ).

Ἐν τὰ διάφορα σχολικὰ ἀντικείμενα παραβάλλομεν πρὸς τὰ τῶν ἄλλων ἔθνων, εὐρίσκωμεν βεβαίως ἐν αὐταῖς πολλὰς ἀκόμην ἐλλείψεις. Τὰ ἐργαλεῖα καὶ τὰ βιβλία ὑπολείπονται τῶν τοιοῦτων ἐν ἄλλοις ἔθνεσιν. Ἀλλ' ἡ γνώσις τοῦ βελτίονος ἔδωκεν ἤδη τὴν πρὸς τὴν ἀναμόρφωσιν ὁλοθυσίαν, καὶ ἡ Ἑλλὰς διέγνω ὅτι τὸ μέλλον αὐτῆς μαγαλεῖον ἐξαρτάται ἐκ τῆς ἐξοπλώσεως τῆς παιδείας εἰς πάντα τὰ στρώματα τῆς κοινωνίας, ἡ δὲ ἐντελής ἀναμορφωθὴ τῆς μεγάλης ταύτης ἰδέας εἶνε ἔργον τοῦ χρόνου.

¹ Ἀπόσπασμα ἐκ τῆς ὠρχικῆς καὶ ἰσχυρῆς περιγραφῆς περὶ τῶν σχολείων ἐν τῇ Ἐκθέσει τῶν Παρισίων.

ΣΚΕΨΕΙΣ ΠΕΡΙ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΑΣ

Ἀπό τῆς Ἰταλικῆς ὑπὸ τοῦ καθηγητοῦ Ε. Σιάτζμαϋερ, καὶ ἀπὸ τῆς
Γερμανικῆς εἰς τὴν ἡμετέραν ὑπὸ Γ. Δημητριάδου.

Α'.

Ἡ δύναμις τῆς παιδαγωγίας

Αἱ τρεῖς λέξεις *creatura* (πλάσμα, πικιδιον), *creato* (πεπλασμένος, κόσμιος, πεπαιδευμένος, *creanza* (κοσμιότης, κομψότης, εὐπαιδευσία) δεικνύουσιν ὅτι ἡ πρᾶξις τοῦ ἀνατρέφειν (*creare=educare*) τοῖς ἡμετέροις προγόνοις ἐθεωρεῖτο ἔργον τι πλάσεως. Καὶ ὄντως τὸ ἀνατρέφειν οὐδὲν ἕτερον κατ' οὐσίαν ἢ τὸ μεταβιβάζειν πλαστικὴν ἐνέργειαν ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην ἀνθρώπου ψυχὴν.

Ὁ λόγος, ὅστις «ἐν ἀρχῇ ἦν,» ἐπιδρᾷ καὶ ἐπὶ τὸν ἀνθρώπινον βίον πλάττων, σώζειν, ἐλευθερῶν. Ὁ ἐνθουσιώδης καὶ ἐνθουσιασμὸν ἐμποικῶν λόγος τοῦ παιδαγωγοῦ εἶνε ὡσάυτως πλαστικὴ δύναμις, καίτοι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μετὰ κόπου καὶ βραδέως πλάττει. Καὶ οὕτω δύνανται καὶ ὀφείλουσιν οἱ παιδαγωγοὶ (οἱ γονεῖς καὶ διδάσκαλοι) καὶ οἱ παιδαγωγοὶ τῶν λαῶν (οἱ φιλόσοφοι, ποιηταὶ καὶ συγγραφεῖς) νὰ θεωρῶσιν ἑαυτοὺς ὡς συνεργάτας τοῦ ἱεροῦ ἔργου τῆς ἐκπαιδεύσεως τοῦ ἀνθρώπου, ὡς προφῆτας καὶ ἱερεῖς.

Ἠλείω θαύματα τελοῦνται ἐν τῇ παιδαγωγίᾳ καὶ πνευματικῇ διαπλάσει τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου ἢ ὅσα ἐτελέσθησαν ἐν τῇ πλάσει τοῦ κόσμου.

Ὁ Κικέρων διακρίνει δύο στοιχεῖα ἀνατροφῆς καὶ παιδεύσεως τοῦ ἀνθρώπου :

1) Τὸ ἔμφυτον ἢ τὴν φύσιν αὐτοῦ, ἣτις ὡς σπέρμα τῇ βοήθειᾳ τῶν ἀναγκαίων ἐξωτερικῶν μέσων ἐξ ἰδίας ἐσωτερικῆς δυνάμεως ἀναπτύσσεται, καὶ

2) Τὸ σύνολον τῶν ἐξωτερικῶν ἐντυπώσεων, αἵτινες ἐκάστῳ προσώπῳ δίδουσι τὸν ἰδιάζοντα χαρακτήρα.

Ἀνατροφή, ἣτις ἐξῶθεν μόνον ἐντυπώσεσι δέχεται, ἔσωθεν δὲ συνάμα

¹ Νικόλαος Τομμάζεοι, διάσημος φιλολόγος καὶ φιλόσοφος γεννηθεὶς τῷ 1802 ἐν τῷ πολυχλίῳ τῆς Δαλματίας Σεβενίχῳ, ἀποθανὼν τὸ 1874 ἐν Φλωρεντίᾳ, εἶνε εἰς τῶν μεγίστων καὶ λίαν ἐγκωμιαζομένων συγγραφέων καὶ χαρακτήρων τῆς ἐν τῷ ἡμετέρῳ αἰῶνι Ἰταλικῆς ἱστορίας τῶν γραμμάτων.

δὲν ἀναπτύσσεται, θλίβει καὶ ἀποπνίγει τὸν ἀνατρεφόμενον. Σπόρος ἀνευ γῆς ἐπίσης δὲν δύναται νὰ παραγάγῃ τι, ὡς γῆ ἀνευ σπόρου. Ὅθεν εὐστόχως ἐν τῇ Δ' τῶν Ὁδῶν τοῦ δ' Ὁράτιος ἄδει :

Natura sed vim promovet insitam
Rectique cultus peccata roborant

Ἦτοι :

Ἄλλ' ἢ φύσις φύει τὴν ἔμφυτον αὐτῆς δύναμιν,
Ὁρθῇ καλλιτεργεῖα βουννομένων τῶν αὐτῆς σπέρμων.

Ἀνατρέφειν, σημαίνει ἐκτρέφειν, εἰς φῶς ἐκφέρειν καὶ αὐξεῖν τὰς ἔμφυτους δυνάμεις τοῦ ἀνατρεφόμενου. Πάν τὸ μὴ ὑπὸ τῆς φύσεως βλαστοῦ δίκην ἔμφυτον αὐτῷ ἀδύνατον νὰ ἐξέλθῃ ἐξ αὐτοῦ ἢ τέχνη νὰ ἐμφυτευθῇ αὐτῷ. Ἄλλ' οὐδ' ἡ ἀρίστη φύσις δὲν ἀρκεῖ μόνη. Ἡ φύσις ζητεῖ καλλιέργειαν, ἣτις εἶνε εἶδος λατρείας, τὴν προσφέρομεν αὐτῇ καὶ τῷ πλάστῃ αὐτῆς. Ἄνευ ταύτης οὐδὲν ἔμφυτον προτέρημα, οὐδεμίαν εὐφυΐαν ἔστω καὶ ἡ μεγίστη δὲν δύναται νὰ ἐπιδώσῃ, ἀλλ' εἴτε μένουσα ἀπαιδευτος, ἀπλατος, ἀσθενῆς παρακμάζει καὶ ἀφ' ἑαυτῆς καταναλίσκεται ὡς ὁ ἀμεταχειρίστος μαγνήτης, εἴτε — ἐξυγριούται καὶ μεταπίπτει εἰς τὸ πονηρὸν καὶ τὴν φθορὰν. Εἶνε μέγα ἔργον, ἄξιον πολυετῶν, πολυειδῶν καὶ βραθειῶν σπουδῶν τὸ ν' ἀνερευνηθῇ τις, ποῖοι βλαστοὶ τοῦ ἀληθοῦς, ὡραίου καὶ καλοῦ ἐκάστω ἀνθρώπῳ ἔμφυται, καὶ ποῖοι βλαστάνουσιν ἢ μαρκίνονται καὶ ἐκλείπουσι. Ποῖαι πλάναι ἐκ τῆς προσωπικῆς ἀδεξιότητος τοῦ παιδαγωγοῦ πηγάζουσιν ἢ ἐξ ἐναντίων ἐξωτερικῶν περιπτώσεων ἢ ἐσωτερικῆς καταστάσεως τοῦ ἀνατρεφόμενου κωλύουσι τὴν τακτικὴν ἀνάπτυξιν αὐτοῦ, καὶ κατὰ πόσον ἀνθρωπίνῃ ἐπιμέλειᾳ δύναται νὰ προστατεύσῃ τοὺς τρυφεροὺς βλαστοὺς τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματος αὐτοῦ καὶ ἐν γένει νὰ ἐπινεργήσῃ ἐπ' αὐτοὺς ἀνευ βλάβης ἢ καταστροφῆς αὐτῶν.

Ἦδη ὁ Δάντης ἦσεν :

Ὅσάκις ἐγθρατε τύχαι νὰ συναντᾷ συμβαίνει
Κακῶν κερπῶν ἢ φύσις γενέται; ἀποθάλπει.

Ἐπίσης καὶ ὁ σπόρος τοῦτο αὐτὸ ποιεῖ

Ὅταν ποτὲ ἐκπέσῃ ἐν γῆ μὴ ἀγαθῇ.

Ναί, ἂν ὁ κόσμος ἐκεῖ κάτω προστεγν

εἰς τὸ θεμέλιον, ὅπερ ἡ φύσις ἐθήκε,

καὶ ἠκολούθει αὐτῇ, τότε μόνον

καλοὶ ἄνθρωποι θὰ ὑπῆρχον.

Ἔμεις ὁμοῦ διαστρέφειτ' αὐτὴν· διότι

Τοῦτον μὲν, ὅστις ὑπ' αὐτῆς προύριστο στρατιώτης

ποιεῖτε κληρικόν, ἐκεῖνον δὲ τούναντιον, ὅστις

ἀυτόχρημα κληρικὸς, ποιεῖτε βασιλέα.

Οὕτω λοιπὸν ἀποτυγχάνετε τῆς ὀρθῆς ὁδοῦ.

Οὐχ ἥττον δὲ δυσχερὴς ἢ ἐγκαιρὸς κατανόησις τῶν ἐμφύτων προτερημάτων τοῦ ἀνατρεφομένου καὶ ἡ ἀσφαλὴς διάκρισις τούτων ἀπὸ τῶν ἐξωθεν ἐπικτητῶν συνηθειῶν καὶ δευτερευουσῶν ἰδιοτήτων ὑφ' ὧν ταῦτα κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον συγκαλύπτονται καὶ παραμορφοῦνται. Ἄλλ' ὥσαύτως δυσχερὲς κατανόησις τις ταῦτα νὰ ἀκολουθῇ αὐταῖς καὶ μὴ ἀντιπράττει. (ἔπεται συνέχεια)

Γ Ν Ω Μ Α Ι Β Τ Α Ι Ρ Ω Ν

Ἐπὶ τῶν προκεκηρυγμένων ζητημάτων

ΥΠΟ ΤΟΥ

ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΚΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ

(Ἰδὲ συνέχ. τεύχος Θ', σελ. 392.)

Ζ'.

Γνώμη τοῦ ἐταίρου καὶ δημοδιδασκάλου Κυπαρισσίας Δημ. Χριστοδούλου

Ζήτημα α'.

Περὶ τῶν μὴ πλήρων συσταθησομένων σχολείων.

Κατ' ἐμὲ τὰ σχολεῖα τῶν κωμῶν, ὡς καὶ τὰ πόλεων, εἰς τὸν αὐτὸν ἀφορῶσιν ἐθνωφελῆ σκοπὸν, τὴν ἠθικὴν καὶ διανοητικὴν μόρφωσιν τοῦ λαοῦ, δέον, ἐπιθεωροῦμενα κατὰ τὰς ἐτησίους ἐξετάσεις ὑπὸ τῶν κατὰ νομὸν καὶ ἐπαρχίαις πρωτοβαθμίων δημοδιδασκάλων, νὰ ὑπάγουνται εἰς τὸν αὐτὸν κανονισμόν καὶ σχέτιν πρὸς τὰ πλήρη τῶν δημοτικῶν σχολείων τοῦ κράτους. Ἐννοεῖται δὲ ὅτι ἐν τοῖς σχολείοις τῶν κωμῶν ἡ διδασκαλία τῶν κοσμητικῶν μαθημάτων ὡς καὶ τῶν ἱερῶν γενήσεται οὐχί τόσο ἀκριβὴς καὶ τελεσφόρος, συνεπεία τῆς σχετικῆς ἀναπτύξεως τῶν τριτοβαθμίων δημοδιδασκάλων, ὡς καὶ τῆς τῶν χωρικῶν παιδῶν, παραβαλλομένων πρὸς τὰ τῶν πόλεων. Ἄλλως τε κατ' ἀνάγκην, οἱ διδάσκαλοι τῶν κωμῶν, νὰ ἐφιστῶσι τὴν προσοχὴν των ἐπὶ μᾶλλον εἰς τὰ μαθήματα τῆς ἀναγνώσεως, γραφῆς καὶ ὑπαγόρευσις καὶ ἀριθμητικῆς πρακτικῆς, ἐν γένει μετ' ἐφαρμογῆς· διότι κατὰ τὸ πλεῖστον οἱ μαθηταὶ τῶν ἐρημμένων σχολείων ἐνεκὰ ἀπορίας καὶ τῶν ἀγροτικῶν ἐργασιῶν δὲν δύνανται νὰ ἐξακολουθῶσι τὰς περαιτέρω σπουδὰς των.

Ζήτημα β'.

Περὶ ἐπιτροπειῶν καὶ τρόπου, δι' οὗ δύνανται νὰ ἐκασφαλισθῇ ὁ τὸ καθήκον αὐτοῦ ἐπιτηρῶν διδάσκαλος.

Αἱ πρὸς παύσιν καὶ διορισμὸν ἔχουσαι τὸ δικαίωμα ἐπιτροπείαι οὐδὲν κατ' ἐμὲ λυσιτελεῖ· ἢ ἀποκρίσει· α) διότι τίς εἶδεν, ἐὰν τὸ προσωπικὸν τῶν ἐπιτροπῶν τούτων, δὲν θὰ παρεκκλίνῃ τοῦ σκοποῦ καὶ β) διότι οἱ κατὰ τύπον κορματάρχαι, ἐπιθεωροῦντες καὶ εἰς τὰ τῶν σχολείων, εὐκολώτερον θὰ ἐνεργῶσι διὰ τῶν ἐπιτροπειῶν ἢ διὰ τοῦ ὑπουργείου τῆς πρὸς τοὺς δημοδιδασκάλους συμπαιδείας ἢ ἀντιπαιδείας αὐτῶν καὶ οὕτως ἀντὶ ἐκασφαλίσεως ἢ ἐκτεθῶμεν οἱ δυστυχεῖς δημοδιδάσκαλοι εἰς ἀέννητον ἠθικὸν ἀντιπερισπασμὸν, κλιωνίζοντες θεωρεῖν ὅτι μὲν ὑπὸ τοῦ ἐνός, ὅτε δὲ ὑπὸ τοῦ ἑτέρου, πρὸς ἰδίαν καὶ τῆς δημοτ. ἐκπαιδεύσεως βλάβην. Ἄλλως τε ὁ διορισμὸς ἢ ἡ ἀπόλυσις τῶν δημοδιδασκάλων, ἔστω δικαίωμα ἀναρχίεστον ἰδίως τῆς γενικῆς διευθύνσεως τῶν σχολείων, ἢ τοῦ ὑπουργείου, δυνάμενον νὰ ὑπερκασιζέται ἀνεπηρεάστως τὸ δικαίωμα κατὰ τῶν ἀπαιτήσεων τῶν βουλευτῶν, δημάρχων καὶ λοιπῶν καταχρηστικῶς λαμβανόντων μέρος εἰς διορισμὸν καὶ παύσεις.

Ζήτημα γ'.

Περὶ τῆς ἀκριβοῦς ἐποπτείας.

Οὔτε ὁ φόβος τῆς ἐποπτείας, οὔτε καὶ τὸ συμφέρον αὐτὸ δύνανται νὰ ἔχωσιν ἐπαισθητὴν ἐπιρροὴν ἐπὶ τῆς ἀκριβοῦς ἐκπληρώσεως τοῦ καθήκοντος, ἐὰν τὸ τυχαίως ἀσπασθὲν ἀντίκειται εἰς τὴν φύσιν καὶ ὁ ἐπαγγελματίας στερῆται τοῦ ἐλατηρίου τῆς ὑπομονῆς καὶ φιλοτιμίας. Ἴν' ἄλλοις, ἐὰν ὁ διδάσκαλος κωφεύῃ εἰς τὴν φωνὴν τῆς συνειδήσεώς του, ἥτις εἶναι ὁ μόνος ἀγρυπνὸς ἐπόπτης καὶ θεωρὸς τῶν πράξεων αὐτοῦ, κατὰ τί δύνανται νὰ μετατρέψῃ τὴν χαρακτῆρα τοῦ διδάσκοντος καὶ νὰ ὑπερήκωσιν τὴν ἀδικουμένην νεολαίαν στιγματίζοντες παρουσία ἐπόπτου ἢ ἄλλης ἐπιτροπῆς ἐν τῷ σχολείῳ; Ὅθεν κατ' ἐμὲ πρὸς τὸ κεραιούμενον ἐν ἐλάστῳ δημοτικῷ σχολείῳ μόνιμον βιβλίον, καὶ τὴν ἐτησίως μετὰ τῆς ἐπιτυχίας παρεπομένην πρὸς τὸ ὑπουργεῖον ἐκθεσίαν τῆς ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς, τὸ γενικὸν διευθυντήριον προνοησάτω μᾶλλον καὶ περὶ τῆς διὰ γνώσεως τοῦ χαρακτῆρος τῶν δημοδιδασκάλων, ἐξακριβοῦμένου ὑπὸ τοῦ χρόνου, ἢ περὶ πολυμαθείας αὐτῶν καθόσον τὰ πράγματα αὐτὰ τῆς πατριδος ἐν γένει λαλοῦσιν ὅτι χράζομεν ἀρετῆς μᾶλλον ἢ δὲ ἢ πολυμαθείας. Δὲν εἶναι βέβαιον ὅτι ἔχομεν πλείστους ἐπιστήμονας καὶ πλου-

φθόγγους πολιτικούς ρήτορας; αλλά κατά τί ὠφελήθη ὑπ' αὐτῶν τὸ ἔθνος! Πάντες εἰκόμισι λύρα καλὸν μὲν φθεγγομένη οὐκ ἀκονούσῃ δὲ τοῦ μέλους.

Ζήτημα δ'.

Περὶ τοῦ, εἴν πρέπει νὰ τελῶσιν οἱ μαθηταὶ δίδακτρα.

Δὲν εἶναι ζήτημα ὅτι ἡ μισθοδοσία τῶν δημοδιδασκάλων, παραβαλλομένη πρὸς τὴν τῶν ἄλλων ὑπαλλήλων, οἵτινες καὶ πλεῖστα ἔχουσι τυχερά, (διὰ τὴν μὴ εἶπω ὑπεξαίρεσιν τοῦ δημοσίου πλούτου) εἶναι ἐλαχίστη μὴ ἀνταποκρινομένη πρὸς τὸ πολὺπονὸν αὐτῶν ἔργον· ἐν τῷ εἶναι προσήσωμεν καὶ τὴν ὑπερτίμησιν τῶν τροφίμων καὶ λοιπῶν, ἀπολύτως ἀναγκαιούτων, ὁ δημοδιδάσκαλος περιοριζόμενος εἰς μόνον τὸν εὐτελεῖ αὐτοῦ μισθόν, ἐξ ἀνάγκης θὰ περιέλθῃ τότε εἰς τὸν ἔσχατον ἐξουτελισμὸν τοῦ ἐπαίτου· φαντασθῆτε, συνεπῶς, καὶ τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ στενοχωρίαν, εἴν μάλιστα τύχη νὰ περιστοιχίζεται ὑπὸ πολυμελοῦς οἰκογενείας.

Ὅθεν δυοῖν θάτερον, ἢ ὁ μισθὸς τῶν δημοδιδασκάλων, νὰ αὐξηθῇ κατὰ τὸ εἶδος, ἢ ἀπ' εὐθείας ὁ δημοδιδάσκαλος νὰ δέχεται δίδακτρα παρὰ τῶν μαθητῶν· ἀπ' εὐθείας, λέγω, ἐγκρινομένου τοῦ περὶ διδάκτρων, διότι τοῦτο συντείνει κατὰ τί εἰς τὸν ζῆλον τοῦ διδασκάλου, ἀνταμειβομένου μηνιαίως ὑπὸ τοῦ μαθητοῦ κατ' ἀρέσκειαν καὶ οὐχὶ ὠρισμένως διὰ τὴν μὴ γίνωνται ἀπαιτήσεις καὶ παράπονα. Ὅπως δὴποτε ὁ ἐλάχιστος ὅρος τῶν διδάκτρων, διὰ τοὺς δυστροποῦντας γονεῖς, δέον νὰ προσδιορισθῇ εἰς λεπτὰ 25, διότι ὑπάρχουσι πολλοὶ καὶ τῶν εὐπορούντων πέμποντες δίδακτρα ὅλως εὐτελεῖ ἀπὸ 15—20 λεπτά.

Ζήτημα ε'.

Περὶ τῶν δικαιωμάτων τῶν ἀπὸ τοῦ παλαιοῦ διδασκαλείου λαβόντων πτυχία δημοδιδασκάλων.

Εἶναι δῆλον ὅτι οἱ διδαχθέντες ἐν τῷ παλαιῷ διδασκαλείῳ δημοδιδάσκαλοι, ἐδημιουργήθησαν ἐπιδοξίως πως καὶ σύμφωνα πρὸς τὸν ἐπεδωκὸν προορισμὸν, συντελοῦντες ἕκτοτε καὶ ὑπὲρ αὐτῶν, ὡς ἐντιμὰ μέλη τῆς κοινωνίας διακρινόμενοι, καὶ ὑπὲρ τοῦ ἔθνους συνεισφέροντες τὸν ἠθικὸν αὐτῶν ὄβολον ἀγογγύστως. Διὸ οἱ περὶ τῶν ὁ λόγος δημοδιδάσκαλοι, ὡς τακτικώτερον καὶ θεοσεβέστερον διδαχθέντες, καὶ μὴ ὄντες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκ τοῦ σωροῦ ἐκείνου τῶν τυχαίως χειροτονηθέντων μεταγενεστέρως δημοδιδασκάλων, φρονῶ ὅτι εἶναι δίκαιον, νὰ τύχωσιν ἰδιαιτέρας δὲπὲρ αὐτῶν προνοίας ὑπουργικῆς, ἵνα μὴ καὶ τοῦ λοιποῦ κατ' ἐξαιρέσιν

καὶ ἀποκλειστικῶς ὡς προνόμιον ἐπιφυλάσσονται διὰ τινὰς τῶν πρωτευουσῶν αἱ μᾶλλον τιμητικαὶ καὶ προσοδοφόροι θέσεις· καθόσον πάντες ὑπὸ τῶν αὐτῶν κατεχόμεθα φιλοτιμιῶν καὶ τὰ αὐτὰ δικαιώματα ἔχομεν ἀπέναντι τοῦ νόμου· ἢ ἀρετὴ μ' ὅλα ταῦτα δέον παντοῦ καὶ πάντοτε νὰ προτιμᾶται· διότι ἄλλως προσκυρούμεν εἰς τὸ δίκαιον καὶ μαρτυροῦμεν τὸν ζῆλον.

Ζήτημα ς'.

Περὶ τῆς οὐσιώδους διαφοράς τῶν σχολείων τῶν ἠλικίων.

Ἡ τοῦ γυναικείου φύλου ἀνάπτυξις στριχθᾶτω, ἐξαιρητικῶς, ἐπὶ τῆς διδασκαλίας τῶν ἱερῶν μαθημάτων καὶ τῆς τῶν ἐνδόξων προγόνων μας ἱστορίας· διότι, κατ' ἐμέ, τὰ μαθήματα ταῦτα ἀποχρώντος ἐγγυῶνται, νὰ προπαρασκευάσωσι μητέρας ἀγαθὰς, δυναμένας, νὰ ἐμπνεύσωσιν εἰς τὰς ἀπαλὰς καρδίας τὸν φόβον τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἀγάπην τῆς πατρίδος.

Εὐτυχῆσαντος ἤδη τοῦ ὑπουργείου τῆς Παιδείας, ἵνα διευθύνεται ὑπὸ ἀνδρὸς ὄντως ἐξόχου καὶ ὑπὸ πάντων ὁμολογουμένου ὡς ἐναρέτου καὶ εὐγενοῦς, δικαίως τὸ κοινὸν εὐελπίζεται ὅτι πρὸς ἄλλα κακῶς ἔχοντα διδασκαλικά, ὡς εἶναι ἡ μέχρι τοῦδε παραγκώνισις τῶν ἀρχαίων καὶ ἰακωνῶν διδασκάλων, αἱ συνεχεῖς καὶ ἀσύμφοροι μεταθέσεις, αἱ ἐπεμίσσεις τῶν βουλευτῶν καὶ δημάρχων ἐπὶ τῶν διορισμῶν καὶ μεταθέσεων τῶν διδασκάλων, ἢ κατὰχρησις τῶν κληροδοτημάτων ἐπὶ τῆς ὑποτροφίας, διδομένης εἰς τὰ τῶν πλουσίων τέκνα μᾶλλον ἢ πρὸς τὰ τῶν ἐχόντων τὰ προσόντα τῆς ὑποτροφίας, ἐπὶ τῶν ὑποίων βεβαίως ὁ κύριος ὑπουργός, θὰ θέσῃ χεῖρα ἱαματικὴν, θέλει ἐπιστήσῃ συνάμα τὴν πατρικὴν προσοχήν του, ἵνα θεραπεύσῃ καὶ τὸ ἐξῆς ἀτόπημα· ὁ ἱερὸς ἡμῶν κληρὸς, ὅστις ἀναντιρρήτως σήμερον ζῆ πολὺ ἀνετώτερα τῶν λαϊκῶν διὰ τοῦ ἐπιτραχιλίου καὶ ἰδίως οἱ ἱερομόναχοι, οἱ κατὰ τὸν προορισμὸν των ὀφείλοντες νὰ ζῶσιν εἰς μονὰς ὑπὲρ τῆς ψυχικῆς των σωτηρίας, καταχρόμενοι τοῦ προορισμοῦ των, ἐυπλέκοντα εἰς τὰ βιωτικὰ καὶ τὸ χεῖριστον ὅτι τοῖς δίδονται καὶ θέσεις διδασκαλικαὶ καὶ μάλιστα ἐν τοῖς δημοτικαῖς σχολείοις, δι' οὗ οὐ μόνον ὑστεροῦσι τοῦ ἔργου τοῦς δημοδιδασκάλους, ἀλλὰ καὶ ἐναντίον ὡς προείπον, τοῦ προωρισμοῦ των πράττουσιν, ἐρχόμενοι εἰς συνάφειαν περισσοτέραν μὲ τὴν κοινωνίαν, πρᾶγμα, ὑπὲρ πολὺ λάκις ἐδῶκε καὶ δίδει ἀφορμὰς μυρίας, ἵνα ἀφαιρέσωμεν τὸ σέβας ἐκ τοῦ ἱεροῦ τούτου τάγματος, δι' οὗ προσεγγίζομεν εἰς τὸν ὕψιστον· ἐν τῷ καὶ ἄλλως πῶς οἱ ἱερεῖς ἢ οἱ ἱερομόναχοι καθίστανται ἐγκληματῆται εἰς τὸ κοινόν, διότι παραμελοῦσι συχνότατα, διδάσκαλοι ὄντες, καὶ τὰ δι-

δασκαλικά των καθήκοντα, ως εκ τῆς υποχρεώσεώς των πρὸς τὰ θρησκευτικά· καὶ προσφυῶς δύναται τις νὰ εἴπῃ περὶ αὐτῶν τὸ κοινὸν λόγιον «ἡ παπᾶς παπᾶς ἢ ζευγᾶς ζευγᾶς.» Ὅθεν ὁ πολυμαθὴς καὶ πολιτικὸς ἡμῶν ὑπουργὸς ἐννοεῖ ἤδη ἐκ τῶν ὀλίγων τούτων τὴν σπουδαιότητα τοῦ θέματος τούτου, ὅπως λάβῃ τὴν ἀπαιτούμενην πρόνοιαν, ἵνα τοῦ λοιποῦ αἱ διδασκαλικαὶ θέσεις αἱ τε δημόσιαι καὶ ἰδιωτικαὶ ἀφεθῶσιν εἰς τοὺς μὴ ἔχοντας ἱερὸν σχῆμα διδασκάλου, καθόσον πλείστοι ἐξ αὐτῶν μένουσιν ἄνευ θέσεων καὶ πειναλέοι· ὡς μὴ ἔχοντες ἕλλον πόρον ζωῆς· οἱ δὲ ἔχοντες ἐκ τοῦ ἱεροῦ κλήρου συστηματικὴν παιδείαν εἰς τὰ τῆς θεολογίας, ἵνα μὴ μένωσι καὶ οὗτοι ἀλυσιτελεῖς εἰς τὴν κοινωνίαν, ἃς διορίζονται καταλλήλως τοῦ σχήματός των ἱεροκήρυκες οὐ μόνον κατὰ νομὸς καὶ ἐπαρχίας, ἀλλὰ καὶ πόλεις, ἐπειδὴ μεγίστη καὶ πρὸς τοῦτο ὑπάρχει ἀνάγκη, τοῦ λαοῦ ἐκκλίνοντος καθ' ἑκάστην ἐκ τῆς εὐθείας ὁδοῦ τῆς ὀρθοδόξου ἡμῶν θρησκείας.

Ἐν Κυπαρισσίᾳ τῇ 26 Ἰουλίου 1878.

Ὁ δημοδιδ. Κυπαρισσίας
ΔΗΜ. ΧΡΗΣΤΟΔΟΥΛΟΥ.

Γνώμη τοῦ ἐταίρου κ. Κ. Κανελλοπούλου.

Πρὸς τὸν κείμενον Πρόεδρον τοῦ Ἑλληνικοῦ Διδασκαλικοῦ Συνλόγιου.

Κύριε Πρόεδρε,

Ἄργα λαβὼν γνώσιν τῶν ἐν τῷ παρόντι, ἔτει ζητημάτων, σπεύδω νὰ υποβάλω εἰς τὴν κρίσιν τοῦ σοφοῦ ὑμῶν καὶ πεφωτισμένου Διοικ. Συμβουλίου τὴν ταπεινὴν μου γνώμην περὶ αὐτῶν.

Θὰ προσπαθῆσω ὀλίγα νὰ εἴπω, διότι οὔτε τὰς ἀπαιτούμενας δυνάμεις κέκτημαι οὔτε τὸν ἀρμόδιον καιρὸν ἔχω, καὶ διότι φοβοῦμαι μήπως μακρορῶν, κουράσω ὑμᾶς.

Περὶ ὧν τῶν ζητημάτων δὲν ἀποφαίνομαι εἰρῆ μόνον περὶ τοῦ δευτέρου, τετάρτου καὶ πέμπτου, ἀφίνω δὲ τὰ λοιπὰ εἰς ἄλλους ἱκανωτέρους ἐμοῦ.

Καὶ λοιπὸν ἐπὶ τοῦ δευτέρου

Ἐκπληροῦντας τὸ καθήκον των διδασκάλους ἔχομεν πολλούς· α) διότι ἔδωκαν ὄρον, β) διότι θέλουσι νὰ διαθρέψωσι ἑαυτοὺς καὶ τὰς οικογεν-

νείας των, γ) διότι ἔχουσιν οἱ πλείστοι τέκνα καὶ φροντίζουσι περὶ τοῦ μέλλοντος αὐτῶν.

Ἀλλὰ, δυστυχῶς, ἔχομεν καὶ πολλοὺς ἐλιγερῶντας τῶν καθήκοντων αὐτῶν.

Ἵπηρετῶ, κύριε Πρόεδρε, ἕλα δεκαοκτὼ ἔτη, καὶ ἂν ἤθελονσα ἀναφέρει παραδείγματα διδασκάλων ἀμελῶν, τοὺς ὁποίους εἰς διάφορα μέρη ἀπήντησα, ἤθελον χραισῆν ὀλοκλήρον τόμον νὰ γράψω, ἄλλως τε ἕλοι τὰ γνωρίζουμαι.

Νομίζω ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἐκπληροῖ τὸ καθήκον του καὶ ἐμμένει, εἰς αὐτὴ ὅταν βλέπῃ τιμωρούμενον τὸν παραβαίνοντα αὐτό, καὶ ἀμειβόμενον τὸν φυλάσσοντα. Γνωρίζω κατὰ τὸν νομὸν εἰς τὸν ὅποιον διατελῶ ὡς δημοδιδάσκαλος, δύο συναδέλφους, ὑπηρετοῦντας εἰς τὸ αὐτὸ σχολεῖον, ὃν ὁ ἕτερος ἱερωμένος. Οἱ διορίσαντες αὐτοὺς εἶχον βεβαίως ὑπ' ὄψιν ἐκεῖνο τὸ ὅποιον λέγουσιν οἱ Γάλλοι *Deux tils volent mieux qu'un*· ἀλλ' ὅμως οὐδέτερος τούτων εὐκαιρεῖ εἰς ἐκπλήρωσιν τοῦ καθήκοντός του.

Ἦδη ἐτιμωρήθησαν οἱ διδάσκαλοι ἐκεῖνοι; ἐπεπλήθησαν; ἢ τοῦλάχιστον ἤρωτήθησαν διὰ τί φέρονται τοιουτοτρόπως; διόλου· διότι καὶ εἰς τὰς Πάτρας ἔχουσι τὸν προστάτην των καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας, καὶ οἱ χωρικοὶ γνωρίζοντες ὅτι δὲν θὰ εἰσακουσθῶσιν οὐδὲν πράττουσι πρὸς διόρθωσιν τοῦ κακοῦ· ὥστε τὸ «ἀγαθοὶ οἱ δύο ὑπὲρ τὸν ἕνα» οὐδόπως ὠφέλησε τὸ σχολεῖον ἐκεῖνο.

Ἄς μοι συγχωρηθῆ νὰ κάμω καὶ ἄλλην παρέκβασιν. Ὁ κ. Χρηστόπουλος ἂν καὶ ἐμόχθησεν ὑπὲρ τῆς κατωτέρας ἐκπαιδεύσεως, ἔν καὶ ἔγραψε καὶ ὠδήγησε τοὺς διδασκάλους, ὅμως ἐδέσμευσε αὐτοὺς, καὶ ἤδη ἂν ὁ διδάσκαλος ῥαπίση μαθητὴν του ἀμέσως καταγγέλλεται ὑπὸ κακοντρέχων μάλλον ἢ δικαίων γονέων.

Ἐχρημάτισα διδάσκαλος εἰς ἓν σχολεῖον τῆς Μασσαλίας γαλλικόν, διδάσκων τὴν ἑλληνικὴν· ἐκεῖ ὅταν ὁ παῖς ἀτακτῆσθ ὁ διδάσκαλος τῷ λέγει· *haissez la terre*, ἢ *haissez le mur*, ἀναλόγως τῆς ἀταξίας, καὶ ὁ μαθητὴς τοῦτο τὸ νομίζει τὴν μεγαλειτέραν τιμωρίαν, ἢ γράφει τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ μαυροπίνακος διὰ νὰ τὸ ἴδῃ ὁ διευθυντὴς ἢ ὁ πατήρ του, ἐὰν ἔλθῃ πρὸς ἐπίσκεψιν τοῦ σχολείου.

Ἐνταῦθα, κύριε Πρόεδρε, θὰ τολμήσῃ ὁ διδάσκαλος νὰ βάλῃ εἰς ἐνέργειαν μίαν τοιαύτην τιμωρίαν; ἀμέσως ἔγεινε γελοῖος καὶ εἰς τοὺς μαθητὰς καὶ εἰς ὅλο τὸ χωρίον.

Ῥαπίσας ποτὲ, μαθητὴν, κατηγγέλθην ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ, καὶ διέτρεξα τὸν κίνδυνον νὰ φυλακισθῶ.

Σὰς ἐρωτῶ ἤδη, κύριε Πρόεδρε, εἶνε δυνατὸν νὰ ἐκπληροῦν τὸ καθήκον τοῦ διδασκάλου μ' ὄλην τὴν καλὴν θέλησιν τὴν ὁποῖαν ἔχει; ὅταν διὰ ζήλον περὶ τὴν ἐκπλήρωσιν κινδυνεύει νὰ τιμωρῆται;

Εἰς τὸ δεῦτερον ζήτημα παρατηρῶ καὶ ἄλλην ἐρώτησιν. Δύναται ὁ δημοδιδάσκαλος νὰ ἐξασφαλισθῆ ὑπὸ ἐπιτροπείας διοριζόμενος καὶ ἀπολυόμενος προτάσει αὐτῆς;

Μὴ, πρὸς τῶν Μουσῶν, καθιερωθῆ ἐν τοιοῦτον, διότι τότε θὰ ἔχη νὰ προσπίπτῃ ὁ πτωχὸς διδασκαλὸς ἐνώπιον πολλῶν ἐνώ. σήμερον, ὑποτίθεται τοῦλάχιστον, ἔχει ἓνα μόνον, τὸν ὑπουργόν. Ἐπειδὴ τί κοστίζει εἰς ἓνα ἐχθρὸν τοῦ διδασκάλου, νὰ παρακαλέσῃ ἐν μέλος τῆς ἐπιτροπείας ὅπως ὁ διδασκαλὸς παυθῆ ἢ μετατεθῆ. Καὶ θὰ τὸ προτείνῃ ἐκείνο τὸ ἀξιότιμον μέλος εἰς τοὺς συναδέλφους του, καὶ διότι ὁ χωρικός τὴν παράκλησιν του θὰ συνοδεύσῃ, καὶ δι' ἄλλου, ἴσως, μέσου, καὶ διότι θὰ τῷ ὑπενθυμήσῃ ὅτι μίαν ἡμέραν θὰ ἔλθῃ ἢ ἐκλογῆ. Γνωρίζομεν δὲ πάντες ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τὰς διαφόρους ἐπιτροπείας ἀποτελοῦσιν ἄνθρωποι πολιτευόμενοι. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ β'. ζητήματος. Ἦδη μεταβαίνω εἰς τὸ τρίτον.

Τί γράφετε περὶ διδασκῶν; δὲν γνωρίζετε ὅτι ἐὰν ἦνε ὠρισμένα, δὲν πληρῶνεται; Περιμένουν οἱ χωρικοὶ νὰ μᾶθωσιν ἐὰν πρέπει νὰ τελῶσι διδάκτρα ἢ ὄχι; Αὐτοὶ γνωρίζουν ὅτι πρέπει νὰ πληρῶνουν καὶ ἀκόμη πῶσον. Εἰς πᾶν χωρίον θὰ εὑρίσκεται καὶ τις λογιώτατος ὅστις γνωρίζει ὅτι ὁ νόμος ὀρίζει διδάκτρα ἀπὸ 10 λεπ. ἕως 50 δι' ἕκαστον μῆνα καὶ δι' ἕκαστον μαθητὴν. Λοιπὸν διὰ νὰ ἐξευτελίσῃ τὸν διδασκάλον, τῷ στέλλει εἰς τὸ τέλος τοῦ μηνὸς 10 ἢ 25 λεπτά, καὶ τῷ λέγει «Ἴδου ἐγὼ ἐκπληρῶ τὸν νόμον, ἴδου σὲ πληρῶνω ἐκτέλεσον καὶ σὺ αὐτόν, δίδαξε τὰ τέκνον μου». Οἱ λοιποὶ χωρικοὶ τὸν μιμῶνται. Εἰς τὰ χωρία ὅλοι γνωρίζουν ὅτι δὲν ὑπάρχουσι πολλοὶ μαθηταί, ὥστε ἕκαστος δύναται νὰ φαντασθῆ τί κερδίζει ὁ διδασκαλὸς ἀπὸ διδάκτρα. Λοιπὸν ἄς μὴ γίνῃ λόγος περὶ διδασκῶν πλέον, διότι δὲν πληρῶνεται.

Ἄντι λοιπὸν τῶν διδασκῶν τί πρέπει νὰ γείνη; νὰ συγχωνευθῆ ὁ μισθὸς τοῦ διδασκάλου, τὰ διδάκτρα καὶ τὸ πῶσον τὸ δι' ἐνοίκιον τῆς κατοικίας αὐτοῦ χορηγοῦμενον εἰς ἓν. Διότι εἰς πολλοὺς δήμους ὁ διδασκαλὸς πληρῶνεται διὰ διδάκτρα παρὰ τοῦ δημοτικοῦ ταμείου ἀπ' εὐθείας, καθὼς καὶ διὰ τὸ ἐνοίκιον τῆς κατοικίας, ἀλλὰ μήπως καὶ ὁ τακτικὸς του μισθὸς δὲν πληρῶνεται ἀπὸ τὸ δημοτικὸν ταμεῖον, ἀλλὰ δι' ἄλλης χειρὸς;

Πρὸς τίνα σκοπὸν ὁ ἀτυχὴς διδασκαλὸς νὰ μεταβαίη εἰς τὴν πόλιν δις καὶ τρις, δὲν εἶνε καλλιώτερον νὰ πηγαίη ἀπαξ; ὥστε οὔτε εἰς δαπάνας νὰ ὑπόκηται οὔτε ἐκ τῆς σχολῆς ν' ἀπουσιάζῃ; Αὐτὸ, κύριε Πρόεδρε, ἂν εἰτακούωνται παρὰ τῶν ἀρμοδίων τὰ αἰτήματα τοῦ Συλλόγου, ὡς περ δὲν ἀμφισβᾶλλω, νὰ μὴν ἀμεληθῆ, διότι καὶ οἱ ἀμελεῖς τῶν διδασκάλων δὲν θὰ ἔχωσι λόγους ἀπουσιῶν καὶ οἱ ἐπιμελεῖς δὲν θὰ δαπανῶσι καθήμενοι, εἰς τὰς πόλεις, καὶ συγχρόνως ὁ διδασκαλὸς ἐν γένει θὰ ἔχη κᾶποιαν ἀξιοπρέπειαν ἢ δὲν γνωρίζομεν τὸ ἀπενία ἄνδρα ταπεινοί; Ἀφοῦ τὸ γνωρίζομεν ἄς φροντίσωμεν νὰ τὸ διορθώσωμεν, ἄλλως δὲ ἄς μὴ λέγωμεν ὡς ἀπὸ ἔδρας, οἱ διδασκαλοὶ ἐξευτελίσθησαν.

Πολλὰ πρέπει νὰ ἦνε τὰ δικαιώματα τῶν λαθόντων πτυχίοι ἐκ τοῦ διαλυθέντος διδασκαλείου. Διότι ἐπὶ τούτῳ, ὅπως χρησιμεύσωσιν ὡς διδασκαλοὶ καὶ παιδαγωγοὶ τοῦ ἔθνους, ἐπὶ δύο καὶ τρία ἔτη ἦσαν κεκλεισμένοι καὶ ἐπιτηρούμενοι ὑπὸ αὐστηροῦ ἐπιτηρητοῦ, διδασκόμενοι τὰς ἀπαιτούμενας πρὸς τοῦτο γνώσεις ὑπὸ εὐμεθῶδων καὶ σοφῶν καθηγητῶν. Δὲν πρέπει ν' ἀτιμᾶσωμεν τοὺς γεγενηκότας εἰς τὴν ὑπηρεσίαν σεβαστοῦς διδασκάλους, διότι εἰς τούτους ἐκτὸς τῆς εὐγνωμοσύνης τὴν ὁποῖαν ὀφείλει νὰ ἔχη ἡ κοινωνία ἀρμόζουσι καὶ ἄλλα δικαιώματα καὶ τοιαῦτα ἄτινα καὶ ἄλλους νεωτέρους νὰ προτρέψωσιν εἰς μίμησιν, διότι ἐννοεῖται εἰς τοὺς καλλιωτέρους καὶ μάλλον συναισθανομένους τὸ καθήκον των θὰ ἐπιδαψιλεύωνται τοιαῦτα, καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι θὰ ἐμμένωσιν εἰς τὴν εὐθειαν ὁδὸν τοῦ καθήκοντος τὴν ὁποῖαν διὰ τῶν γνώσεών των καὶ τῆς πείρας ἐχάραξαν. Νομίζω λοιπὸν ὅτι ἂν αὐξάνηται ὁ μισθὸς τοῦ διδασκάλου κατὰ βετίαν, ἂν προβιβάζεται εἰς καλλιώτερον σχολεῖον, ἂν λαμβάνῃ σύνταξιν, ὅτε ἀποχωρεῖ τῆς ὑπηρεσίας, ἴσην μὲ τὸν τελευταῖον μισθὸν του, καὶ ἂν ἐκπαιδεύηται, δημοσίᾳ δαπάνῃ ἐν τῶν τέκνων του τοῦλάχιστον θὰ ἦτον μικρὰ ἀλλ' ἀρκετὴ ἀμοιβὴ εἰς τοὺς τοιοῦτους διδασκάλους.

Ταῦτα, κύριε Πρόεδρε, λέγων δὲν νομίζω ὅτι αὐτὰ καὶ μόνα θὰ ἦνε ἐπαρκῆ καὶ ἀντάξια πρὸς τοὺς κόπους τῶν πτωχῶν μου συναδέλφων, ἴσως ἄλλοι κρείττονες ἐμοῦ ἔχουσιν ἄλλας ιδέας τὰς ὁποίας βεβαίως θὰ ὑποβάλωσιν. Εὐχομαὶ δὲ μόνον νὰ ἐπέλθῃ θεραπεία τις πρὸς τοὺς λειτουργοὺς τῆς κατωτέρας παιδείας καὶ ἄς ἐπέλθῃ καὶ ἀπὸ τὸν ἐλάχιστον.

Περαιῶν τὴν παροῦσάν μου λέγω ὅτι ταῦτα ἠδυνάμην νὰ γράψω ὡς πρὸς τὰ τρία ἀνωτέρω ζητήματα. Εἶμαι δὲ βέβαιος ὅτι πολλοὶ ἄλλοι ἀξιοτίμοι ἑταῖροι, ἐμπειρότεροι περὶ τὰ τοιαῦτα ἔγραψαν καὶ διετύπωσαν τὰς ιδέας των πειστικώτερον, καὶ περὶ αὐτῶν καὶ τῶν λοιπῶν ζητημάτων. Ἄλλ' οὐδεὶς φόβος, τοῦτο μόνον εὐχομαὶ καὶ ἔστω μάρτυς μου ὁ Κύριος,

νά δυνηθῆ δ. Σύλλογος νά πείσῃ τοὺς ἀρμοδίους, ὥστε νά τίθεται εἰς ἐνί-
 γειαν ὅσα λέγονται ἢ γράφονται. ἂν ἀποδειχθῶσι διὰ τῶν συζητήσεων
 ἄξια νά τεθῶσι, διότι ἄλλως χάνομεν καὶ τοὺς λόγους καὶ τὸν κερὴ
 συζητοῦντες καὶ γράφοντες ταῦτα.

Ἰποσημειοῦμαι, κύριε Πρόεδρε, μετὰ βαθυτάτου σεβασμοῦ.

Ἐν Μηντιλογλίῳ τῶν Πατρῶν τὴν 20 Ἰουλίου 1878.

Ὁ ἐλάχιστος τῶν ἐταίρων
 Κ. ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΟΣ.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

Ὁ περιώνυμος τοῦ Πλάτωνος μεταφραστῆς κ. Iowett ἐκδίδουσι με-
 οὐ πολὺ μετάφρασιν τοῦ Θουκυδίδου εἰς τέσσαρας τόμους, ὧν ὁ πρῶτος
 θὰ περιέχει εἰσαγωγὴν, ὁ δεῦτερος καὶ ὁ τρίτος τὴν κυρίως μετάφρασιν
 καὶ ὁ τέταρτος τὰς σημειώσεις.

— Ὁ νέος κ. Ἰωάννης Ἀρσένης ἀγγέλλει τὴν ἐκδόσιν Συλλογῆς Βιο-
 γραφιῶν τῶν νεωτέρων ἀξιολογιωτέρων Γάλλων ποιητῶν καὶ συγγραφέων
 Ἑλλήνων τῆ συμπράξῃ διαφόρων λογίων, εἰς τεύχη μικρὰ ἐκ δύο τυπο-
 γραφικῶν φύλλων συγγειμένου ἐκάστου. Τὸ α. φυλλάδιον ἐκδοθήσεται εἰς
 τὸ τέλος τοῦ μηνὸς Αὐγούστου.

ΔΩΡΕΑΙ ΒΙΒΛΙΩΝ

Ἐπεὶ τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Συλλόγου.

Ὁ καθηγητῆς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου κ. Ν. Κοτζιάς τῆ ἐπιμελείᾳ
 τοῦ ἐταίρου τοῦ Συλλόγου κ. Δημητρίου Μεγαλήλου ἐξεπλήρωσε τὴν ἐπι-
 κερὴν καίρου εἶχομεν ἀναγγεῖλαι δωρεάν τῆς πεντατόμου καὶ σπουδαιότη-
 τος συγγραφῆς τοῦ μαθήματος ὑπερ ἀπὸ τριακονταετίας ἤδη διδάσκου
 ἀπὸ καθέδρας τὴν «Ἱστορίαν τῆς φιλοσοφίας» ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων με-
 χρι τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων. Εἶνε παντὸς ἐπαίνου ἀνώτεροι οἱ συγτελοῦντες
 εἰς καταρτισμὸν βιβλιοθήκης τοῦ Συλλόγου, ἧτις ἔσται προωρισμένη πρὸς
 ἀναπλήρωσιν μέγα κενὸν εἰς τοὺς θέλοντας νά συμβουλευθῶνται συγγράμ-
 ματα διδασκάλους καὶ καθηγητὰς καὶ μὴ δυναμένους νά μεταβαίνω-
 σιν εἰς τὴν Ἐθνικὴν βιβλιοθήκην. Πολλαπλασιάζων τις βιβλιοθήκην

ἔστιν ἴσον τῷ πολλαπλασιάζειν τὰς λυχνίας ἐν τῷ σκότει. Πάντοτε καὶ
 παντοῦ θέλει διαχυθῆ πλείοτερον φῶς.

Ἐπίσης κατ' αὐτὰς προσήνεγκεν εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Συλλόγου ἑ-
 ἀντίτυπον τῆς ὑπ' αὐτοῦ ἐκδόσεως μεταφράσεως τοῦ «Βιβλίου τῶν γε-
 νέων» περὶ τῆς κατ' οἶκον ἀνατροφῆς τῶν παιδῶν τοῦ Karl Opell ὁ
 καθηγητῆς τοῦ Α' γυμνασίου καὶ τοῦ Ἀρσακείου κ. Χρῆστος Παύλιος.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.

ΜΕΓΑΛΗ

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

ΤΗΣ

ΕΛΛΗΝ. ΓΛΩΣΣΗΣ

ΓΙΟ ΤΟΥ

ΔΙΔ. ΡΑΦΑΗΛ ΚΥΝΕΡΟΥ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ

Ἐκδίδεται ἄν ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ μεταγλωττισθῆται

ὑπὸ

ΕΥΣΤΑΘΙΟΥ ΣΤΑΘΑΚΗ.

Καθηγητὸς τοῦ Β' Γυμνασίου.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

Τμήμα πρῶτον.

Οὐδεὶς τῶν διδασκάλων ἠγνόει τὸν Ῥαφαὴλ Κύνερον τὰ γραμματικὰ
 του ἔργα εἰς πάντα περὶ τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν ἀσχολούμενον ἐθεω-
 ροῦντο ὡς ἀπαραίτητον βόηθημα, εἰς τὰς πλείστας δὲ τῶν Εὐρω-
 παϊκῶν γλῶσσῶν εἶχον μεταγλωττισθῆ αἱ σπουδαῖαι μελέται τοῦ γερ-
 μανοῦ συγγραφέως. Ἄλλ' ἐν Ἑλλάδι, ἐνθα καὶ οἱ περὶ τὰ ἑλληνικὰ
 γράμματα ἀσχολούμενοι ὀλίγοι καὶ οἱ φιλομαθεῖς ὀλίγιστοι, καὶ τῆς
 Κυβερνήσεως ἢ ἀρωγὴ ἐλαχίστη δὲν ἔτο εὐκόλος βεβαίως ἢ μεταφρασίς

ἔργου ἀπαιτοῦντος καὶ χρόνον πολὺν καὶ δαπάνην οὐ σμικρὰν. Ὁ καθηγητὴς τοῦ Β'. Γυμνασίου κ. Εὐστ. Σταθάκης πάντα ταῦτα ἐν δευτέρῳ λόγῳ ποιοῦμενος καὶ εἰς τὴν ὠφέλειαν μόνον τῶν ὁμοθνήων ἀποβλέπων ἐπαχειρήσει τὴν μετάφρασιν τοῦ ἔργου ἀρξάμενος ἀπὸ τοῦ συντακτικοῦ καὶ ἐξέδωκεν ἤδη τύποις τὸ α'. αὐτοῦ τεύχος ἐξ ὀκτὼ τυπογραφικῶν φύλλων, ὑπερ σαφῶς καὶ πιστῶς παρέχει τὰς ἐννοίας τοῦ συγγραφέως.

Ἐλπίζεται ὅτι πάντες οἱ διδάσκαλοι καὶ λοιποὶ λόγοι θέλουσι συνδράμει τὴν μεταφραστὴν, ὅπως μὴ διακόψῃ ἔργον ὠφελιμώτατον εἰς τοὺς περὶ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἀσχολουμένους.

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗΣ

ὑπὸ

ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΊΑΣΕΜΙΔΟΥ
Καθηγητοῦ

ΕΚΔΟΣΙΣ ΔΕΥΤΕΡΑ.

Τὸ μεθοδικῶς συντεταγμένον τοῦτο συντακτικὸν τοῦ κυρίου Ίασεμίδου συνίσταται τοῖς κ. Διδασκάλοις.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ

ἦτοι πρακτικὸς ὁδηγὸς πρὸς τὴν κατ' οἶκον ἀνατροφὴν τῶν παιδῶν ἀμφοτέρων τῶν φύλων ἀπὸ τῆς πρώτης ἡλικίας μέχρι τῆς ἐνηλικιότητος

ἐκ τοῦ γερμανικοῦ

ὑπὸ

ΧΑΡΙΣΗ ΠΟΥΛΙΟΥ

καθηγητοῦ ἐν τῷ Α'. γυμνασίῳ καὶ τῷ Ἀρσακειῳ.

